

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

***Методичні рекомендації
для забезпечення курсу двостороннього
громадсько-політичного перекладу
(англійська та українська мови)
на IV-V курсах перекладацького відділення
(галузь: Міжнародні угоди із забезпечення прав людини)***

Навчально-методичний посібник

Харків – 2010

УДК 378.016:811.111'25(075.8)

ББК 81.2Англ-7-923

Г 19

Рецензенти: кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології Харківського державного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди **І. М. Каминін**;
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри методики та практики англійської мови Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна **М. В. Рябих**.

*Рекомендовано до друку Науково-методичною радою
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 1 від «11» листопада 2010 р.)*

Ганічева Т. В.

Г 19 Методичні рекомендації для забезпечення курсу двостороннього громадсько-політичного перекладу (англійська та українська мови) на IV-V курсах перекладацького відділення (галузь: Міжнародні угоди із забезпечення прав людини): навчально-методичний посібник / Ганічева Т. В. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. – 68 с.

Навчально-методичний посібник ставить за мету розглянути теоретичні і практичні питання формування перекладацької компетенції під час навчання двостороннього громадсько-політичного перекладу.

Посібник призначений для викладачів теорії та практики перекладу вищої школи, а також студентів перекладацьких відділень університетів.

УДК 378.016:811.111'25(075.8)

ББК 81.2Англ-7-923

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2010

© Ганічева Т. В., 2010

ВСТУП

Навчально-методичний посібник призначений для викладачів, а також студентів, що працюють з посібником „Переклад англomовної громадсько-політичної літератури. Міжнародні угоди у галузі прав людини” [3; 6].

Підготовка перекладачів є важливим соціальним завданням, яке відповідає сучасним потребам суспільства. Навчання перекладачів передбачає розвиток перекладацької компетенції і виконує загальнолінгвістичні та загальноосвітні функції.

Пошук нових шляхів підвищення якості підготовки майбутніх перекладачів викликає інтерес вищих навчальних закладів до професійної підготовки цієї категорії студентів. Актуальність і необхідність професійно-орієнтованої організації занять із теорії та практики перекладу, на яких формується перекладацька компетенція, усвідомлюється все більшою кількістю викладачів. Це, у свою чергу, спонукає до переосмислення процесу навчання, методів, форм та прийомів, які б сприяли формуванню перекладацької компетенції на належному рівні.

Навчання перекладачів передбачає розвиток перекладацької компетенції, важливими складовими якої є наявність фонових знань щодо галузі, стосовно якої здійснюється переклад, а також термінології, що позначає відповідні поняття такої галузі.

В умовах посилення процесів глобалізації та прагнення України інтегруватися до європейського простору зростає обсяг міжнародної співпраці, що тягне за собою відповідне розширення міжнародних контактів. Це спричинює постійне зростання потреби у якісному перекладі, зокрема усному, для забезпечення різноманітних заходів (зустрічі, переговори, конференції, збори, фестивалі, виставки, спортивні змагання тощо). Якість перекладу, у свою чергу, залежить від ступеня сформованості відповідних складових фахової компетенції перекладача, яка включає, поміж інших, предметну компетенцію, що визначається як володіння певною сумою фонових знань, що стосуються відповідного фаху, і без якої неможливий якісний галузевий переклад.

Обсяг і структура фонових знань перекладача в ідеалі має наближатися до відповідних характеристик носія мови, які формуються під впливом низки чинників і складаються з різних компонентів, накопичених внаслідок особистого досвіду практичного життя. Одним з таких компонентів, безумовно, є фонові знання у громадсько-політичній сфері діяльності людини, що пояснюється інтенсивністю громадсько-політичних процесів у світі і в Україні

зокрема. Це робить переклад у цій сфері вірогідною ділянкою роботи майбутніх перекладачів.

З іншого боку, громадсько-політична сфера включає велику кількість галузей, одне з чільних місць серед яких займають права людини. Їх можна вважати ключовими для громадсько-політичної сфери взагалі, оскільки будь-які тексти, що відносяться до неї, будуть так чи інакше пов'язані з питаннями реалізації згаданих прав. Таким чином, проблематика прав людини є найактуальнішою у громадсько-політичній сфері, а тому логічним і актуальним виглядає вибір її як галузі для навчання майбутніх перекладачів.

Курс двостороннього громадсько-політичного перекладу належить до циклу професійно-орієнтованих дисциплін, передбачених програмою підготовки фахівців за спеціальністю “Переклад”.

Навчально-методичний посібник підготовлено у вигляді методичних рекомендацій, які містять аналіз міжнародних документів у галузі прав людини, визначення їхніх лінгвістичних особливостей, принципи складання вправ для навчання перекладу, приклади вправ, зміст самостійної роботи студентів, вимоги до складання контрольних робіт, а також оцінювання якості перекладу.

Посібник призначений для викладачів теорії та практики перекладу вищих навчальних закладів, а також студентів перекладацьких відділень університетів.

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕКСТІВ МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТІВ У ГАЛУЗІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Добре відомо, що громадсько-політична сфера є надзвичайно розгалуженою і включає велику кількість галузей, пов'язаних зі значним різноманіттям громадського життя: принципи його побудови і керівництва, взаємодії людини й держави на різних рівнях, структуру органів державного управління та їхню діяльність, шляхи забезпечення реальної демократії і багато іншого. Одним з найважливіших аспектів громадського життя і, відповідно, перекладу в громадсько-політичній сфері є галузь прав людини. Вона є, можливо, ключовою для громадсько-політичної сфери взагалі, оскільки будь-які тексти, що відносяться до неї, будуть так чи інакше пов'язані з питаннями реалізації згаданих прав. Зважаючи на високу фахову цінність проблематики прав людини для формування фахової компетенції майбутніх перекладачів у цій галузі перекладу, саме її ми і обрали матеріалом навчання. Матеріалом послужили міжнародні угоди з прав людини, які є найбільш репрезентативними з точки зору основних понять, на яких ґрунтується ця галузь, а також лексичних одиниць (ЛЮ), що їх позначають.

За результатами аналізу спеціальної літератури [5; 10; 11], усі міжнародні договори можна розділити на правові та контрактні. Правові фіксують норми міжнародного права, які отримали загальне визнання. У таких угодах держави визнають і фіксують факт існування певної загальної норми. Наприклад, у Загальній декларації прав людини зафіксована загальна норма про те, що „усі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності та правах”, а на її основі сформульований перелік прав людини [5; 10; 11]. Найбільш загальним з правових договорів можна вважати „Загальну декларацію прав людини”, оскільки саме цей документ створює підґрунтя для усіх інших угод. Наступними за ступенем узагальнення йдуть „Міжнародний пакт про громадянські і політичні права”, а також „Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права”. Решта конвенцій доповнюють згадані вище тексти у конкретних галузях. Найбільш відомими з правових угод, крім уже згаданих, є конвенції про ліквідацію усіх форм расової дискримінації, дискримінації щодо жінок, проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведінки і покарання, про права дитини та ін.

На відміну від правових угод, міжнародні контракти містять не норми, а поточні міжнародні зобов'язання суб'єктів міжнародного права (держав та міжнародних організацій). Найбільш загальними з них є Статут ООН, а також численні конвенції: про ядерну безпеку; про дорожній рух; про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини; про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин; про міжнародну торгівлю видами дикої флори і фауни, що знаходяться під загрозою винищення; про боротьбу з дискримінацією у галузі освіти; про технічну і професійну освіту; про психотропні речовини; Всесвітня хартія природи тощо [5; 10; 11].

Виходячи з необхідності забезпечення розуміння студентами проблеми прав людини взагалі, змусямо розгляд до аналізу лише правових договорів, оскільки усвідомлення їхнього змісту, на наш погляд, може бути достатнім для забезпечення розуміння усіх інших угод, навіть без особливої підготовки.

Як впливає з викладеного вище аналізу, найбільш загальним з правових міжнародних договорів можна вважати „Загальну декларацію прав людини”, оскільки саме цей документ створює підґрунтя для усіх інших договорів. Наступними за ступенем узагальнення йдуть „Міжнародний пакт про громадянські і політичні права”, а також „Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права”. Решта конвенцій доповнюють перелічені договори в конкретних галузях.

Будь-які міжнародні документи є передусім текстами, які є способом відображення не тільки мовної, але й загальної картини світу [9]. Таким чином, саме тексти є, перш за все, засобом формування мовної та когнітивної свідомості майбутнього перекладача, матеріалом для розширення у його свідомості системи понять, що відносяться до зовнішнього світу, і корпусу ЛО для позначення таких понять, включаючи одиниці термінологічного характеру.

Тексти різного жанру є різними з точки зору вибору стратегії їх перекладу, а тому потребують попереднього аналізу для визначення їхнього типу. Вже протягом тривалого часу дослідники (І. С. Алексєєва [1; 2], П. Ньюмарк [12], К. Райс [13], М. Снелл-Горнбі [14], І. І. Халєєва [9]) намагаються побудувати транслатологічну типологію текстів, ґрунтуючись на різних критеріях: функції (експресивна, інформативна, апелятивна, аудіомедіальна), адресата (тексти, призначені тільки для носіїв мови оригіналу, або тільки для носіїв мови перекладу, або для обох груп) [1; 2], перекладності (тексти, які можна чи не можна перекласти), автентичності (дидактизовані, напіваавтентичні, квазіавтентичні, автентичні) [9].

Продуктивний, на наш погляд, підхід запропонувала І. С. Алексєєва [1], яка обрала типологічною ознакою наявність та співвідношення видів

інформації у конкретному тексті. Дослідниця виділяє когнітивну, оперативну, емоційну та естетичну інформацію, зміст яких побіжно вже згадувався раніше. Нагадаємо, що когнітивна інформація, яка характеризується об'єктивністю, абстрактністю (на рівні слова та речення) та щільністю, це – об'єктивні відомості про навколишній світ. Оперативна (або апелятивна) інформація – це заклик до здійснення певних дій або до утримання від них. Емоційна інформація, для якої, на відміну від когнітивної, характерна суб'єктивність, застосовується для передачі певних почуттів, у той час як естетична, яку автор (хоч і визнаючи, що її можна розглядати як складову емоційної інформації) виділяє як окремий вид, – призначена для передачі відчуття прекрасного. Саме різне співвідношення різних видів інформації, на думку автора, визначає тип тексту.

Розглянемо співвідношення цих типів інформації у міжнародних документах, що стосуються проблематики прав людини, на прикладі найбільш узагальненої угоди – „Загальної декларації прав людини”. Цей договір відноситься до так званих законодавчих текстів, які поєднують у собі пізнавальні і приписові функції. У зв'язку з тим, що усі інші угоди з прав людини ґрунтуються на „Загальній декларації”, ми вважаємо, що результати її аналізу будуть валідними і для решти документів, що відносяться до цієї проблематики.

Когнітивна інформація. Носіями цього виду інформації є передусім терміни, у нашому випадку юридичні терміни, яких у тексті достатньо багато. Деякі статті взагалі надзвичайно насичені ними. Наприклад, пункт 1 статті 11 (жирним шрифтом виділено юридичні терміни) виглядає так:

*Everyone **charged** with a **penal offence** has the **right** to be **presumed innocent** until **proved guilty** according to **law** in a **public trial** at which he has had all the **guarantees** necessary for his **defence**.*

За нашими підрахунками, питома вага юридичних термінів у Декларації складає 20 % від загальної кількості повнозначних слів, що є досить високим показником.

Атемпоральність, тобто вживання дієслів-присудків у теперішньому часі (*Present Simple*) у значенні „завжди, вічно”, що є чіткою ознакою об'єктивності як одного з трьох головних параметрів когнітивної інформації, надзвичайно характерна для тексту, що аналізується, – питома вага дієслів-присудків теперішнього часу сягає вражаючого рівня – 94 %.

Абстрактність (інший параметр когнітивної інформації) на лексичному рівні забезпечується застосуванням значної кількості слів з абстрактною семантикою, які до того ж належать до офіційного стилю з чіткою ознакою канцеляризму. Прикладами таких ЛО можуть бути вживання *in the event of* або *in the case of* замість *if*; *contrary to* замість *against*; *pledge oneself* замість

promise; advent замість *arrival*; *to the end that* або *for the purpose of* замість *to*; *to strive* замість *to try*; *to entitle to* замість *to give the right*; *faith* замість *belief*; *tribunal* замість *court*; *on account of* замість *because of*; *to constitute* замість *to be*; *to compel* замість *to force*; *incitement* замість *encouragement*; *remedy* замість *solution*; *seek* замість *look for*; *endowed* замість *provided*; *arbitrary* замість *subjective*; *invoke* замість *use*; *distinction* замість *difference*; *inalienable* замість *undeniable*; *deprive* замість *take away*; *fundamental group unit* замість *main element*; *assembly* замість *meeting*; *genuine* замість *real*; *aspiration* замість *hope*; *inherent* замість *natural*; *suffrage* замість *right to vote*; *consent* замість *agreement*; *intending spouses* замість *those who are getting married*; *in association with* замість *together with*; *impart* замість *pass on*; *participate* або *engage in* замість *take part*; *reason* замість *intelligence*; *advancement* замість *progress*; *through any media* замість *by any means*; *remuneration* замість *payment*; *indispensable* замість *very important*; *livelihood* замість *income*; *access* замість *right to use*; *dissolution of marriage* замість *divorce*; *imply* замість *mean* та багато інших.

Іншим засобом забезпечення абстрактності є позначення процесів і дій переважно через іменники та герундії, внаслідок чого текст набуває ознак номінативного стилю, який не є характерним для англійської розмовної мови. Наприклад: *Everyone has the right to freedom of **movement** and **residence** within the borders of each state* (Article 13) замість *Everyone is free to **move** and **reside** within the borders of each state*. Або *Everyone has the right to form and to join trade unions for the **protection** of his interests* (Article 23) замість *... to **protect** his interests*. Ще один приклад: *... solely for the purpose of **securing** due recognition and respect for the rights... and of **meeting** the just requirements of morality...* (Article 29) замість *... solely **to secure** due recognition and respect for the rights... **to meet** the just requirements of morality...* Номінативний стиль є характерним і для української канцелярської мови, а отже, така схожість розширює можливості застосування калькування під час перекладу текстів, які розглядаються.

Абстрактність також забезпечується широким вживанням у функції підмета іменників і займенників з узагальненою семантикою, особливо таких, як *everyone, no one, all* тощо. Порівняйте, наприклад, статті 3-6, наведені далі:

Article 3. **Everyone** has the right to life, liberty and security of person.

Article 4. **No one** shall be held in slavery or servitude; slavery and the slave trade shall be prohibited in all their forms.

Article 5. **No one** shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

Article 6. **Everyone** has the right to recognition everywhere as a person before the law.

Загалом питома вага займенників з узагальнюючою семантикою у функції підмета (*everyone, all, no one, nothing*) склала 45 %, що становить значну частку.

З такою безособовою специфікою підметів добре узгоджується висока частотність дієслів у пасивному стані (див., зокрема, приклади, наведені вище), питома вага яких серед усіх дієслівних конструкцій сягає 40 %.

На синтаксичному рівні абстрактність посилюється внаслідок застосування значної кількості повних і складних речень – питома вага складних речень досягає 35 %. Як і в інших текстах, пов'язаних з юриспруденцією, спостерігається намагання забезпечити однозначність тлумачення речення. Наслідком цього є значна кількість простих речень з однорідними членами – 54 % від загальної кількості простих речень. Наприклад:

*Article 2. Everyone is entitled to all the **rights and freedoms** set forth in this Declaration, without distinction of any kind, such as **race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status**.*

Схожа ситуація спостерігається і щодо складних речень з однорідними підрядними або сурядними реченнями – питома вага таких речень серед усіх складних складає 57 %. Наприклад:

*Article 21. The will of the people **shall be the basis** of the authority of government; this will **shall be expressed** in periodic and genuine elections, which **shall be by universal and equal suffrage and shall be held by secret vote or by equivalent free voting procedures**.*

Запобігання двозначності служать також тавтологічні повтори іменників у наступних реченнях, що є нехарактерним для інших типів текстів, де таке повторення вважалось б стилістичною вадою. Наприклад:

*Article 21. **Everyone** has the right to take part in the government of his country, directly or through freely chosen representatives. **Everyone** has the right of equal access to public service in his country.*

В угоді, що аналізується, питома вага речень з тавтологічними повторами іменників склала 66 %, що є дуже значною часткою.

Найбільш яскравою ознакою тексту, що аналізується, є його насиченість *оперативною* або, як її ще називають [1; 2], апелятивною *інформацією*. Приписові функції реалізуються в тексті за рахунок лексичних та граматичних засобів. В тексті Декларації немає *жодного* речення, яке не містило б хоча б одного засобу передачі оперативної інформації. Її головними лексичними носіями є словосполучення *Everyone **has the right*** або його синонім *Everyone **is entitled*** – перше словосполучення вжито в тексті 27 разів, а друге – 9. Для їх посилення іноді вживаються додаткові ЛО, наприклад: *Parents have a **prior right*** (Article 29).

Оперативну інформацію несуть також речення, що виражають причинно-наслідкові відношення і мету, які реалізуються різноманітними засобами. Приклади таких речень та засобів наводяться далі: ***Whereas** a common*

understanding ... is of the greatest importance..., therefore the General Assembly proclaims... (Preamble), to the end that every individual and every organ of society ... (Preamble), ...whether it is independent, trust, non-self-governing... (Article 2), ...presumed innocent until proved guilty... (Article 11), ...only with the free and full consent of the intending spouses...(Article 16), the right to security in the event of unemployment...(Article 25), whether born in or out of wedlock ...(Article 25), ...solely for the purpose of securing due recognition...(Article 29). Питома вага речень такого типу по відношенню до загальної кількості складних речень у тексті є досить високою (57 %), а отже, вони мають бути об'єктом уваги під час планування та проведення навчання.

Проте найвиразнішими носіями оперативної інформації є, звичайно ж, модальні дієслова та інші дієслівні конструкції зі значенням необхідності і можливості. Щільність таких засобів у Декларації є досить високою (42 % від загальної кількості дієслівних конструкцій). Вживаються дієслова *should* (... *human rights should be protected by the rule of law... (Preamble), ...human beings ... should act towards one another in a spirit of brotherhood (Article 11), may з посилюючими ЛО (No one may be compelled to belong to an association ... (Article 20), These rights and freedoms may in no case be exercised contrary to the purposes and principles...(Article 29), Nothing in this Declaration may be interpreted...(Article 30).* Але найчастіше, майже у третині простих речень (близько 30 %), спостерігається архаїчне вживання модального слова *shall* у значенні „повинен”. Наприклад:

Article 26. Everyone has the right to education. Education shall be free, at least in the elementary and fundamental stages. Elementary education shall be compulsory. Technical and professional education shall be made generally available and higher education shall be equally accessible to all on the basis of merit.

Емоційна інформація, хоча і відіграє другорядну роль, у Декларації все ж наявна. Особливо це стосується преамбули, де ми помічаємо незвичну синтаксичну будову: уся преамбула (обсяг 1673 друковані знаки) – це одне речення, розбите на вісім відрізків, сім з яких починаються словом *whereas*, а останній розпочинається фразою ***Now, Therefore THE GENERAL ASSEMBLY proclaims THIS UNIVERSAL DECLARATION OF HUMAN RIGHTS.*** Це створює атмосферу урочистості й має відповідно впливати на читача. На прикладі останньої фрази ми також бачимо застосування шрифтових засобів (виділення жирним шрифтом, вживання великих літер), які призначені для посилення емоційного впливу на читача (в усному озвученні відповідні елементи виділяються просодичними засобами (наголос, підвищення тону, збільшення гучності).

Емоційну інформацію несе також застосування слів підвищеного стилю, які відрізняють цей текст від інших, в яких вживаються їхні більш частотні

відповідники. Окремі випадки такого вживання вже розглядалися під час аналізу передачі параметра абстрактності, притаманного когнітивній інформації. Далі наводимо ще низку прикладів вживання слів високого стилю замість нейтрального: *it is essential to promote* замість *it is important to encourage*; *manifest* замість *practice*; *merit* замість *abilities*; *to further* замість *spread*; *solely* замість *only*; *in accordance with* замість *according to*; *to perform an act* замість *to do*; *available* або *accessible* замість *existing*. Вживання слів високого стилю, інколи з відтінком архаїчності, характерно і для багатьох словосполучень, які також сприяють створенню атмосфери урочистості: *disregard and contempt for human rights*; *to have recourse, as a last resort, to rebellion*; *common standard of achievement, spirit of brotherhood, subjected to, determination of rights, presumed innocent, impose a penalty, arbitrary interference with privacy, residence within the borders, genuinely arising from, deny the right, of full age, regardless of frontiers, supplemented by, promote understanding, set forth in, securing due recognition, destruction of the rights, herein* тощо.

Вивчення лінгвістичних особливостей текстів відібраних міжнародних угод за транслатологічним типом (з точки зору особливостей їх перекладу), із застосуванням методики аналізу І. С. Алексєєвої, дозволило класифікувати їх як переважно оперативні, де головне навантаження припадає на апелятивну інформацію, тобто заклик до здійснення певних дій або до утримання від них. Приписові (директивні) функції, які є однією з характеристик оперативних текстів, реалізуються в угодах за рахунок лексичних (наявність слів *right* або *entitled* у кожному реченні головного договору) та граматичних засобів (57 % речень, що виражають причинно-наслідкові відношення і мету, 42 % дієслівних конструкцій містять модальні дієслова та інші структури зі значенням необхідності й можливості). Тексти згаданих угод містять також значний обсяг когнітивної (об'єктивні відомості про навколишній світ) інформації, носіями якої є юридичні терміни, питома вага яких складає 20 % від загальної кількості повнозначних слів, що є досить високим показником. Іншими параметрами когнітивної інформації є абстрактність, що забезпечується застосуванням значної кількості слів офіційного стилю з абстрактною семантикою, що тяжіють до канцеляризмів (наприклад, *in the case of* замість *if*, *to strive* замість *to try*, *suffrage* замість *right to vote*), а також значною питомою вагою (45 %) займенників з узагальнюючою семантикою у функції підмета (*everyone, all, no one, nothing*). Емоційна інформація (для передачі певних почуттів) в текстах угод складає лише невелику частку, а естетична інформація (для передачі відчуття прекрасного) в них зовсім відсутня.

СИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ НАВЧАННЯ УСНОГО ДВОСТОРОННЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

До змісту посібника було включено 5 міжнародних конвенцій: International Convent on Economic, Social and Cultural Rights; International Convent on Civil and Political Rights; Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment; Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women; Convention on the Rights of the Child. Вибір саме цих конвенцій пояснюється їх важливістю для забезпечення прав людини. Відповідно, вірогідність посилання на такі конвенції, використання їх термінології та поняттєвого апарату у будь-якій підгалузі громадсько-політичного перекладу є досить високим.

Кожна конвенція розглядається в межах одного уроку. Структура кожного уроку є однотипною. 10 частин конвенції (обсягом від 1 000 до 1 500 друкованих знаків) послідовно вводилися та опрацьовувалися у спеціально розроблених вправах, які враховували як структуру дій перекладача (антиципація, ідентифікація, трансформація, вибір механізму перекладу, вибір еквівалентів тощо), так і закономірності формування навички, зокрема співвідношення цілісних та операційних елементів.

Навчання усного двостороннього перекладу у галузі прав людини реалізується за циклічною формою, яка, на наш погляд, є перспективною, оскільки дозволяє в межах кожного циклу застосовувати і варіювати як підготовчі (тобто такі, де відсутній власне переклад, але формуються необхідні для нього навички – компресії тексту, перефразування тощо), так і операційні (для формування перекладацьких навичок) та цілісні (для формування перекладацьких умінь) вправи.

Таким чином, система вправ була побудована за циклічним принципом і включала шість циклів.

Цикл 1. Введення та тренування іншомовної термінології за темою (блок 1). Введення термінології на рівні тексту (№ 1, 1500 знаків) для створення мікро- та макроконтексту з одночасною її семантизацією у правій частині тексту. Вправа 1 (цілісна, рецептивно-продуктивна, на рівні тексту, для розвитку контекстуальної догадки). Закрийте праву частину аркуша і перекладіть виділені слова за рахунок контексту. Вправа 2 (цілісна, рецептивна, на рівні тексту). Прогляньте текст, звертаючи увагу на переклад термінології у правій частині тексту. Вправа 3 (цілісна, рецептивно-продуктивна, на рівні тексту). Закрийте праву частину тексту і перекладіть його українською мовою. Вправа 4 (операційна, рецептивно-продуктивна, на рівні термінологічних відповідників). Закрийте ліву частину тексту і перекладіть українські терміни англійською мовою.

Приклад 1

Мета: Попереднє засвоєння еквівалентів в англійській та українській мовах, розвиток навичок вибору еквівалентів у двох мовах.

Завдання: Робота в парах. Студенту А: Закрийте ліву (англомовну) частину тексту. Спробуйте перекласти українські слова та словосполучення англійською мовою. Студенту Б: контролюйте правильність перекладу студента А за допомогою англомовного тексту. Допмагайте тільки при серйозних ускладненнях. Потім обмінуйтеся ролями.

<p>The States Parties to these Conventions (1), Considering that the Charter of the United Nations(2) is based on the principles of the dignity and equality(3) inherent in all human beings, and that all Member States(4) have pledged themselves to take joint and separate action(5), in co-operation with the Organization, for the achievement of one of the purposes of the United Nations which is to promote and encourage universal respect for(6) and observance of human rights(7) and fundamental freedoms(8) for all,</p> <p>Bearing in mind that the peoples of the United Nations have, in the Charter, reaffirmed their faith in fundamental human rights(9) and in the dignity and worth of the human person(10), and have determined to promote social progress(11) and better standards of life in larger freedom,</p> <p>Recognizing that the United Nations(12) has, in the Universal Declaration of Human Rights(13) and in the International Covenants on Human Rights(14), proclaimed and agreed that everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth therein, without distinction of any kind, such as race(15), colour(16), sex(17), language, religion, political or other opinion, national or social origin(18), property(19), birth or other status,</p> <p>Recognizing that, in accordance with the Universal Declaration of Human Rights, the ideal of free human beings enjoying freedom from fear and want can only be achieved if conditions are created whereby everyone may enjoy his economic, social and cultural rights(20), as well as his civil and political rights(21).</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. держави-учасниці цих Конвенцій 2. Статут Організації Об'єднаних Націй 3. на принципах гідності і рівності 4. держави-члени Організації 5. вживати спільні і самостійні заходи 6. загальне поважання 7. дотримання прав людини 8. основні свободи 9. відданість забезпеченню основних прав людини 10. цінність людської особи 11. сприяти соціальному прогресу 12. Організація Об'єднаних Націй 13. Загальна декларація прав людини 14. Міжнародні пакти про права людини 15. раса 16. колір шкіри 17. стать 18. національне або соціальне походження 19. майновий стан 20. економічні, соціальні і культурні права 21. громадянські і політичні права
---	--

Вправа 5 (операційна, рецептивно-продуктивна, на рівні термінологічних відповідників та словосполучень). Перекладіть українські терміни та словосполучення англійською мовою. Вправа 6 (операційна, рецептивно-продуктивна, на рівні термінологічних відповідників та словосполучень). Перекладіть англійські терміни та словосполучення українською мовою. Вправи на рівні слів та словосполучень можуть також виконуватися без будь-якої опори на українські або англійські еквіваленти, як у прикладах, наведених далі. При цьому можна окремо тренувати вживання різних способів перекладу, починаючи з простіших (приклад 2) і закінчуючи складнішими (приклад 3).

Приклад 2

Мета: Розвиток навичок переключення з одного мовного коду на інший та вибору еквівалентних (українських і англійських) пар, що перекладаються за допомогою різних способів перекладу.

Завдання: Робота в парах. Студенту А: Читайте вголос англійські слова та словосполучення, подані далі. Студенту Б: перекладіть українською мовою англійські слова та словосполучення, які назве студент А. Застосовуйте різні способи перекладу. Потім обміняйтеся ролями.

1. Universal Declaration of Human Rights; 2. economic, social and cultural rights; 3. civil and political rights; 4. promote social progress; 5. United Nations; 6. to promote social progress; 7. Member States; 8. preamble; 9. on the principles of the dignity and equality; 10. take joint and separate action; 11. standards of life; 12. fundamental human rights; 13. International Covenants on Human Rights; 14. promote and encourage universal respect for and observance of human rights and fundamental freedoms; 15. property; 16. national or social origin; 17. colour; 18. worth of the human person; 19. States Parties to these Conventions; 20. race.

Приклад 3

Мета: Розвиток навичок переключення з одного мовного коду на інший та вибору еквівалентних (українських і англійських) пар, що перекладаються за допомогою різних способів перекладу.

Завдання: Робота в парах. Студенту А: Читайте вголос українські слова та словосполучення, подані далі. Студенту Б: перекладіть англійською мовою слова та словосполучення, які назве студент А. Застосовуйте різні способи перекладу. Потім обміняйтеся ролями.

1. міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права; 2. міжнародні пакти про права людини; 3. загальне поважання і додержання прав людини та основних свобод; 4. цінність людської особи; 5. економічні, соціальні і культурні права; 6. раса; 7. умови життя; 8. Загальна декларація прав людини; 9. майновий стан; 10. держави-члени ООН; 11. вживати спільні і

самостійні заходи; 12. колір шкіри; 13. держави-учасниці цих конвенцій; 14. на принципах гідності і рівності; 15. сприяти соціальному прогресу; 16. національне або соціальне походження; 17. стать; 18. громадянські та політичні права; 19. Статут Організації Об'єднаних Націй.

Наприклад, слово (*Charter*) перекладено словниковим відповідником. Вправа призначена для розвитку навички розпізнавання способів перекладу. Для полегшення її виконання студенти користуються спеціально складеною схемою [4], де показане співвідношення таких способів, а також наводиться їх визначення з прикладами (див. рис. 1 у Додатку 1). Застосування цієї схеми відповідає одній з передумов розробки вправ, відповідно до якої виконання навчальних дій має здійснюватися в умовах, що не вимагають спеціальних зусиль для довільного запам'ятовування матеріалу, у цьому випадку змісту способів перекладу.

Після перевірки викладачем правильності виконання цієї вправи студенти мають визначити питому вагу кожного способу перекладу і пояснити перевагу найпоширеніших з них. Ця вправа відноситься до підготовчої, метою якої є розвиток умінь доперекладацького аналізу та усвідомлення змісту перекладацьких прийомів.

Вправа 7 (цілісна, рецептивно-продуктивна, на рівні тексту). Прослухайте текст, запишіть його перекладацьким скорописом та перекладіть англійською мовою. Студенти сприймають на слух модифікований (незначною мірою) український варіант тексту №1 (див. вправу 1).

Приклад 4 (студенти сприймають на слух текст англійською мовою, обсягом 1200 друкованих знаків).

Мета: Розвиток уміння перекладати усно послідовно з англійської мови на українську.

Завдання: Прослухайте текст і запишіть його перекладацьким скорописом. У паузах перекладіть цей текст українською мовою.

ТЕКСТ ДЛЯ УСНОГО ПЕРЕКЛАДУ

The States Parties to these Conventions,

Considering that the Charter of the United Nations is based on the principles of the dignity and equality inherent in all human beings, and that all Member States have pledged themselves to take joint and separate action, in co-operation with the Organization, for the achievement of one of the purposes of the United Nations which is to promote and encourage universal respect for and observance of human rights and fundamental freedoms for all,

Bearing in mind that the peoples of the United Nations have, in the Charter, reaffirmed their faith in fundamental human rights and in the dignity and worth of the

human person, and have determined to promote social progress and better standards of life in larger freedom,

Recognizing that the United Nations has, in the Universal Declaration of Human Rights and in the International Covenants on Human Rights, proclaimed and agreed that everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth therein, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status,

Recognizing that, in accordance with the Universal Declaration of Human Rights, the ideal of free human beings enjoying freedom from fear and want can only be achieved if conditions are created whereby everyone may enjoy his economic, social and cultural rights, as well as his civil and political rights.

Ця вправа моделює умови реального усного послідовного перекладу. Студент, призначений викладачем, виходить до дошки або сідає за стіл, граючи роль перекладача. Він сприймає на слух текст (який читає викладач), записує перекладацьким скорописом і перекладає в паузах, які викладач робить через кожні кілька простих речень (250-300 друкованих знаків).

До початку виконання вправи викладач має нагадати студентам принципи перекладацького скоропису, з якими вони знайомилися раніше (у IV семестрі), показуючи, як можна за допомогою нього записати текст 1. Наприклад, запис наступного речення може виглядати так.

Whereas recognition of the inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human family is the foundation of freedom, justice and peace in the world,...

Whereas	rcgnt	<u>dignity</u>	XI		
		<u>RI</u>		= basis	freedomI
					justice
					M

Таким чином, зміст циклу 1 забезпечує реалізацію низки передумов розробки комплексу вправ. Зокрема, цикл забезпечує як формування навичок, так і їхнє включення до складу перекладацьких умінь. Крім того, дії, що їх виконують студенти під час вправління в межах циклу, постійно повторюються, але в різноманітних умовах виконання завдань, які моделюють конкретні умови вживання таких дій. Вправи циклу сприяють розширенню словникового запасу студентів за рахунок мимовільного запам'ятовування під час виконання навчальних дій. Застосування перекладацького скоропису сприяє розвитку уміння вибудовувати абстрактну схему тексту перекладу. Вправи циклу розвивають здатність змінювати перекладацьку стратегію, варіюючи одиниці перекладу і забезпечуючи вправління на різних рівнях –

слова, словосполучення, речення та кількох речень. Нарешті, вправи циклу сприяють оволодінню способами перекладу.

Цикл 2. Введення та тренування іншомовної термінології за темою (блок 2). Введення термінології на рівні тексту (№ 2, 1 500 знаків) для створення мікро- та макроконтексту з одночасною її семантизацією.

Приклад 5

Мета: Попереднє засвоєння еквівалентних англо-українських та українсько-англійських пар.

Завдання: Робота в парах. Студенту А: Читайте вголос англomовні слова та словосполучення, подані далі. Студенту Б: перекладіть українською мовою англomовні слова та словосполучення, які назве студент А. Застосовуйте різні способи перекладу. Потім обміняйтеся ролями.

available resources	<i>наявні ресурси</i>	co-operation	<i>співробітництво</i>
international assistance	<i>міжнародна допомога</i>	recognize the right to work	<i>визнавати право на працю</i>
full realization of the rights	<i>здійснення прав у повному обсязі</i>	undertake to guarantee	<i>зобов'язуватися гарантувати</i>
developing countries	<i>країни, що розвиваються</i>	productive employment	<i>продуктивне використання робочої сили</i>
legislative measures	<i>законодавчі заходи</i>	policies and techniques	<i>шляхи і методи</i>
economic and technical resources	<i>економічні і технічні галузі</i>	national economy	<i>народне господарство</i>
enjoyment of all rights	<i>користування всіма правами</i>	safeguard the right	<i>забезпечувати право</i>
discrimination	<i>дискримінація</i>	appropriate means	<i>належні способи (засоби)</i>
technical and vocational guidance and training programmes	<i>програми професійно-технічного навчання і підготовки</i>	gain one's living by work	<i>заробляти собі на життя працею</i>

Блок 2 вводиться у вигляді “розрізаних” фрагментів тексту, які подаються у таблиці з двох колонок. В одній колонці таблиці подаються (але не у тій послідовності, у якій вони йдуть у тексті) фрагменти тексту англійською мовою, а в іншій – українською. При цьому послідовність подачі різномовних фрагментів також не співпадає. Вправа 1 (цілісна, рецептивно-продуктивна, на рівні тексту, для розвитку контекстуальної догадки). Закрийте праву частину аркуша і перекладіть виділені слова українською мовою за рахунок контексту.

Вправа 2 (цілісна, рецептивна, на рівні тексту). Прогляньте текст, звертаючи увагу на переклад термінології у правій частині тексту. Вправа 3 (цілісна, рецептивно-продуктивна, на рівні тексту, для розвитку контекстуальної догадки). Закрийте ліву частину аркуша і перекладіть виділені слова англійською мовою. Вправа 4 (цілісна, рецептивна, на рівні тексту). Прогляньте текст, звертаючи увагу на переклад термінології у лівій частині тексту. Вправа 5 (цілісна, рецептивно-продуктивна, на рівні тексту). Закрийте праву частину тексту і перекладіть його українською мовою. Вправа 6 (операційна, рецептивно-продуктивна, на рівні термінологічних відповідників). Закрийте ліву частину тексту і перекладіть українські терміни англійською мовою. Вправа 7 (для розвитку механізму антиципації). Розташуйте англомовні фрагменти тексту у тій послідовності, у якій вони йдуть у тексті.

Приклад 6

Мета: Попереднє ознайомлення зі змістом текстів оригіналу і перекладу, а також з лексичними одиницями, які є об'єктами засвоєння, шляхом сприйняття відповідного тексту через слуховий або зоровий канали або через обидва канали одночасно; розвиток здатності швидкої ідентифікації текстів-відповідників.

Завдання: Робота в парах. Студенту А: Читайте вголос фрагмент тексту 2 українською мовою. Студенту Б. Знайдіть і прочитайте вголос англомовний відповідник фрагмента, який прочитав студент А. Потім обміняйтеся ролями.

Текст 2	Text 2
1. Держави, що беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються гарантувати, що права, проголошені в цьому Пакті, здійснюватимуться без будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження або іншої обставини.	A. Each State Party to the present Covenant undertakes to take steps, individually and through international assistance and co-operation, especially economic and technical, to the maximum of its available resources, with a view to achieving progressively the full realization of the rights.
2. Держави, що беруть участь у цьому Пакті, визнають право на працю, що включає право кожної людини мати можливість заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вона вільно погоджується, і зроблять належні кроки до забезпечення цього права.	B. Developing countries, with due regard to human rights and their national economy, may determine to what extent they would guarantee the economic rights recognized in the present Covenant to non-nationals.

<p>3. Країни, що розвиваються, можуть з належним урахуванням прав людини і свого народного господарства визначати, якою мірою вони можуть гарантувати визнані в цьому Пакті економічні права особам, які не є їх громадянами.</p>	<p>C. The States Parties to the present Covenant recognize the right to work, which includes the right of everyone to the opportunity to gain his living by work which he freely chooses or accepts, and will take appropriate steps to safeguard this right.</p>
<p>4. Заходи, яких повинні вжити держави-учасниці цього Пакту з метою повного здійснення цього права у повному обсязі, включають програми професійно-технічного навчання і підготовки, шляхи і методи досягнення продуктивного використання праці.</p>	<p>D. The States Parties to the present Covenant undertake to ensure the equal right of men and women to the enjoyment of all economic, social and cultural rights set forth in the present Covenant.</p>
<p>5. Держави, що беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма економічними, соціальними і культурними правами, передбаченими в цьому Пакті.</p>	<p>E. The States Parties to the present Covenant undertake to guarantee that the rights enunciated in the present Covenant will be exercised without discrimination of any kind as to race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status.</p>
<p>6. Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується в індивідуальному порядку і в порядку міжнародної допомоги та співробітництва, особливо в економічній і технічній галузях, вжити із максимальним використанням наявних ресурсів заходів для того, щоб забезпечити поступово повне здійснення визнаних у цьому Пакті прав.</p>	<p>F. The steps to be taken by a State Party to the present Covenant to achieve the full realization of this right shall include technical and vocational guidance and training programmes, policies and techniques to achieve steady economic, social and cultural development and full and productive employment .</p>

Вправа 8 (операційна, рецептивно-продуктивна, на рівні термінологічних відповідників, словосполучень та синтагм). Перекладіть англійські терміни та словосполучення українською мовою.

Приклад 7

Мета: Розвиток навичок переключення з одного мовного коду на інший та вибору еквівалентних (українських і англійських) пар, що перекладаються за допомогою різних способів перекладу.

Завдання: Робота в парах. Студенту А: Читайте вголос англійські слова та словосполучення, подані далі. Студенту Б: перекладіть українською мовою англійські слова та словосполучення, які назве студент А. Застосовуйте різні способи перекладу. Потім обміняйтеся ролями.

1. achieve the full realization of the rights; 2. technical and vocational guidance and training programmes; 3. rights enunciated in the present Covenant; 4. developing countries; 5. take steps, individually and through international assistance and co-operation; 6. legislative measures; 7. appropriate means; 8. national economy; 9. available resources; 10. fundamental political and economic freedoms; 11. discrimination; 12. ensure the equal right of men and women to the enjoyment of all economic, social and cultural rights; 13. safeguard this right; 14. undertake to guarantee; 15. enjoyment of all rights; 16. achieve productive employment; 17. non-national; 18. recognize the right to work; 19. policies and techniques.

Вправа 9 (операційна, рецептивно-продуктивна, на рівні термінологічних відповідників, словосполучень та синтагм). Перекладіть українські терміни та словосполучення англійською мовою.

Приклад 8

Мета: Розвиток навичок переключення з одного мовного коду на інший та вибору еквівалентних (українських і англійських) пар, що перекладаються за допомогою різних способів перекладу.

Завдання: Робота в парах. Студенту А: Читайте вголос українські слова та словосполучення, подані далі. Студенту Б: перекладіть англійською мовою слова та словосполучення, які назве студент А. Застосовуйте різні способи перекладу. Потім обміняйтеся ролями.

1. дискримінація за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань; 2. міжнародна допомога та співробітництво; 3. економічні і технічні галузі; 4. наявні ресурси; 5. законодавчі заходи; 6. зобов'язуватися гарантувати; 7. країни, що розвиваються; 8. повне здійснення визнаних у цьому Пакті прав усіма належними способами; 9. користування всіма економічними, соціальними і культурними правами; 10. заробляти собі на життя працею; 11. визнавати право на працю; 12. робити належні кроки до забезпечення цього права; 13. народне господарство; 14. програми професійно-технічного навчання і підготовки; 15. шляхи і методи; 16. користування всіма правами; 17. права, проголошені в цьому Пакті; 18. не громадянин; 19. забезпечувати рівне право для чоловіків і жінок.

Вправа 10 (цілісна, рецептивно-продуктивна, на рівні тексту). Прослухайте текст, запишіть його перекладацьким скорописом та перекладіть англійською мовою. Студенти сприймають на слух модифікований (незначною мірою) український варіант тексту № 2.

Приклад 9 (студенти сприймають на слух текст українською мовою, обсягом 1000 друкованих знаків).

Мета: Розвиток уміння перекладати усно послідовно з української мови на англійську.

Завдання: Прослухайте текст і запишіть його перекладацьким скорописом. У паузах перекладіть цей текст англійською мовою.

ТЕКСТ ДЛЯ УСНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Стаття 2

1. Кожна держава, що бере участь у цьому Пакті, зобов'язується в індивідуальному порядку і в порядку міжнародної допомоги та співробітництва, зокрема в економічній і технічній галузях, вжити в максимальних межах наявних ресурсів заходи для того, щоб забезпечити поступово повне здійснення визнаних у цьому Пакті прав усіма належними способами, включаючи, зокрема, вжиття законодавчих заходів.
2. Держави, що беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються гарантувати, що права, проголошені в цьому Пакті, здійснюватимуться без будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини.
3. Країни, що розвиваються, можуть з належним урахуванням прав людини і стану свого народного господарства визначати, якою мірою вони гарантуватимуть визнані в цьому Пакті економічні права особам, які не є їх громадянами.

Стаття 3

Держави, що беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма економічними, соціальними і культурними правами, передбаченими в цьому Пакті.

Стаття 6

1. Держави, що беруть участь у цьому Пакті, визнають право на працю, що включає право кожної людини дістати можливість заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вона вільно погоджується, і здійснять належні кроки до забезпечення цього права.
2. Заходи, яких повинні вжити держави-учасниці цього Пакту з метою повного здійснення цього права, включають програми професійно-технічного навчання і

підготовки, шляхи і методи досягнення продуктивного застосування робочої сили в умовах, що гарантують основні політичні і економічні свободи людини.

Відповідно, в цій справі відпрацьовується переклад з української мови на англійську, і текст подається українською мовою. Принципи застосування перекладацького скоропису не змінюються із зміною мови перекладу, оскільки головним завданням тут, на відміну від стенографії, є запис понять, а не слів. Наприклад, запис простого речення виглядає так:

Беручи до уваги, що необхідно сприяти розвиткові дружніх відносин між народами, ...

Whereas

Цикли 3-4. За змістом відповідають циклу 2. Навчання проводиться з використанням англомовних текстів (№№ 3-4) обсягом 1000-1200 знаків кожний.

Цикл 5. Комплексне тренування вживання термінології текстів 1-4. Вправа 1 (операційна, рецептивно-продуктивна, на рівні термінологічних відповідників, словосполучень та синтагм). Перекладіть українські терміни та словосполучення англійською мовою (тексти 1-4). Вправа 2 (операційна, рецептивно-продуктивна, на рівні термінологічних відповідників, словосполучень та синтагм). Перекладіть англомовні терміни та словосполучення українською мовою (тексти 1-4).

Вправа 3 (цілісна, рецептивно-продуктивна, на рівні тексту, для розвитку контекстуальної догадки та механізму антиципації). Заповніть пропуски у англомовному тексті (текст № 2) та перекладіть його українською мовою.

Приклад 10

Мета: Попереднє ознайомлення зі змістом тексту оригіналу, а також з лексичними одиницями, які є об'єктами засвоєння, шляхом сприйняття відповідного тексту через слуховий чи зоровий канали або через обидва канали одночасно; розвиток здатності компенсувати лакуни в тексті за рахунок антиципації та контекстуальної здогадки.

Завдання: Вставте будь-які слова, що підходять за змістом, у відповідні пропуски в тексті.

Each State Party to the present Covenant undertakes to take steps, individually and through international _____ (1) and _____ (2), especially economic and technical, to the maximum of its _____ (3) resources, with a view to achieving progressively the full _____ (4) of the rights recognized in the present _____ (5) by

all _____ (6) means, including particularly the adoption of _____ (7) measures. The States Parties to the present Covenant undertake to _____ (8) that the rights enunciated in the present Covenant will be exercised without _____ (9) of any kind as to race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, _____ (10) birth or other status. _____ (11) countries, with due regard to human rights and their national _____ (12), may determine to what extent they would guarantee the economic rights recognized in the present Covenant to non-nationals.

The States Parties to the present Covenant undertake to ensure the _____ (13) right of men and women to the enjoyment of all economic, social and cultural rights set forth in the present Covenant.

The States Parties to the present Covenant recognize the right to _____ (14), which includes the right of everyone to the opportunity to gain his _____ (15) by work which he freely chooses or accepts, and will take appropriate steps to _____ (16) this right.

The steps to be taken by a State _____ (17) to the present Covenant to achieve the full realization of this right shall include _____ (18) and _____ (19) guidance and _____ (20) programmes, policies and techniques to achieve steady economic, social and cultural development and full and productive employment under conditions safeguarding fundamental political and economic freedoms to the individual.

Вправа 4 (цілісна, рецептивно-продуктивна, на рівні тексту). Перекладіть англомовні тексти з аркуша (тексти №№ 3-4, студенти працюють в парах).

Приклад 11 (студенти сприймають через зоровий канал текст англійською мовою, обсягом 1200 друкованих знаків).

Мета: Розвиток уміння перекладати усно з аркуша з англійської мови на українську.

Завдання: Попереднє ознайомлення зі змістом тексту оригіналу. У паузах перекладіть цей текст українською мовою.

Article 8

1. The States Parties to the present Covenant undertake to ensure:

(a) The right of everyone to form trade unions and join the trade union of his choice, subject only to the rules of the organization concerned, for the promotion and protection of his economic and social interests. No restrictions may be placed on the exercise of this right other than those prescribed by law and which are necessary in a democratic society in the interests of national security or public order or for the protection of the rights and freedoms of others;

(b) The right of trade unions to establish national federations or confederations and the right of the latter to form or join international trade-union organizations;

(c) The right of trade unions to function freely subject to no limitations other than those prescribed by law and which are necessary in a democratic society in the interests of national security or public order or for the protection of the rights and freedoms of others;

(d) The right to strike, provided that it is exercised in conformity with the laws of the particular country.

2. This article shall not prevent the imposition of lawful restrictions on the exercise of these rights by members of the armed forces or of the police or of the administration of the State.

3. Nothing in this article shall authorize States Parties to the International Labour Organisation Convention of 1948 concerning Freedom of Association and Protection of the Right to Organize to take legislative measures which would prejudice, or apply the law in such a manner as would prejudice, the guarantees provided for in that Convention.

Тут реалізуються одразу кілька вимог до вправ. По-перше, як бачимо, спосіб організації вправи дозволяє приступити до формування перекладацьких навичок з самого початку, не витрачаючи часу на засвоєння слів та словосполучень. По-друге, процес виконання навчальних дій здійснюється в умовах, що не вимагають спеціальних зусиль для довільного запам'ятовування мовного матеріалу. Він має засвоїтися в результаті виконання цієї та інших перекладацьких вправ. В жодній з перелічених вище вправ ціль її виконання також не формулюється як запам'ятовування слів чи словосполучень, в усіх випадках метою є переклад.

Цикл 6. Перенесення навичок та умінь, які були розвинуті у попередніх циклах, на нові тексти, які відносяться до даної тематики. Вправа 1 (цілісна, рецептивно-продуктивна, на рівні тексту). Перекладіть українські тексти з аркуша (тексти №№ 5 - 6, 1000 знаків кожен, студенти працюють в парах).

Приклад 12 (студенти сприймають через зоровий канал текст українською мовою, обсягом 1000 друкованих знаків).

Мета: Розвиток уміння перекладати усно з аркуша з української мови на англійську.

Завдання: Попереднє ознайомлення зі змістом тексту оригіналу. У паузах перекладіть цей текст англійською мовою.

Стаття 11

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожного на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя. Держави-учасниці вживуть належних заходів щодо забезпечення здійснення цього права,

визнаючи важливе значення в цьому відношенні міжнародного співробітництва, ґрунтованого на вільній згоді.

2. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнаючи основне право кожної людини на свободу від голоду, повинні вживати необхідних заходів індивідуально і в порядку міжнародного співробітництва, які б включали проведення конкретних програм для того, щоб:

а) поліпшити методи виробництва, зберігання і розподілу продуктів харчування шляхом широкого використання технічних і наукових знань, поширення знань про принципи харчування і вдосконалення або реформи аграрних систем так, щоб досягти найбільш ефективного освоєння і використання природних ресурсів, і

б) забезпечити справедливий розподіл світових запасів продовольства відповідно до потреб і з урахуванням проблем країн, які імпортують і експортують харчові продукти.

Вправа 2 (цілісна, рецептивно-продуктивна, на рівні тексту). Прослухайте текст 7 (1500 знаків), запишіть його перекладацьким скорописом та перекладіть українською мовою.

Приклад 13. (студенти сприймають на слух текст англійською мовою, обсягом 1200 друкованих знаків).

Мета: Розвиток умінь перекладати усно послідовно з англійської мови на українську.

Завдання: Прослухайте текст 7 і запишіть його перекладацьким скорописом. У паузах перекладіть цей текст українською мовою.

TEXT 7

Article 15

1. The States Parties to the present Covenant recognize the right of everyone:
  - (a) To take part in cultural life;
  - (b) To enjoy the benefits of scientific progress and its applications;
  - (c) To benefit from the protection of the moral and material interests resulting from any scientific, literary or artistic production of which s/he is the author.
2. The steps to be taken by the States Parties to the present Covenant to achieve the full realization of this right shall include those necessary for the conservation, the development and the diffusion of science and culture.
3. The States Parties to the present Covenant undertake to respect the freedom indispensable for scientific research and creative activity.
4. The States Parties to the present Covenant recognize the benefits to be derived from the encouragement and development of international contacts and co-operation in the scientific and cultural fields.

Article 23

The States Parties to the present Covenant agree that international action for the achievement of the rights recognized in the present Covenant includes such methods as the conclusion of conventions, the adoption of recommendations, the furnishing of technical assistance and the holding of regional meetings and technical meetings for the purpose of consultation and study organized in conjunction with the Governments concerned.

Вправа 3 (цілісна, рецептивно-продуктивна, на рівні тексту). Прослухайте текст 8 (1500 знаків), запишіть його перекладацьким скорописом та перекладіть англійською мовою.

Приклад 14 (студенти сприймають на слух текст українською мовою, обсягом 1200 друкованих знаків).

Мета: Розвиток уміння перекладати усно послідовно з української мови на англійську.

Завдання: Прослухайте текст 8 і запишіть його перекладацьким скорописом. У паузах перекладіть цей текст англійською мовою.

ТЕКСТ 8

Стаття 14

Кожна держава, що бере участь у цьому Пакті і яка на час свого приєднання до держав-учасниць не змогла встановити на території своєї метрополії або на інших територіях, що перебувають під її юрисдикцією, обов'язкової безплатної початкової освіти, зобов'язується протягом двох років виробити і прийняти докладний план заходів для поступового втілення у життя – протягом розумної кількості років, яка повинна бути зазначена в цьому плані, – принципу обов'язкової безплатної загальної освіти.

Стаття 16

1. Держави, що беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються подавати відповідно до цієї частини даного Пакту доповіді про вживані ними заходи і про прогрес на шляху до додержання прав, визнаних у цьому Пакті.

2. а) Всі доповіді подаються Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй, який надсилає їх примірники на розгляд до Економічної і соціальної ради відповідно до положень цього Пакту.

б) Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй також надсилає спеціалізованим установам примірники доповідей або будь-які відповідні частини доповідей держав-учасниць цього Пакту, які також є членами цих спеціалізованих установ, оскільки такі доповіді або частини цих доповідей стосуються питань, що входять до обов'язків вищезазначених установ відповідно до їх конституційних актів.

Вправа 4 (цілісна, рецептивно-продуктивна, на рівні тексту). Прочитайте текст 9 (1200 знаків) та перекладіть його українською мовою (письмово).

Приклад 15

Мета: Розвиток уміння перекладати письмово з англійської мови на українську.

Завдання: Перекладіть текст 9 письмово українською мовою.

TEXT 9

Article 29

1. Any State Party to the present Covenant may propose an amendment and file it with the Secretary-General of the United Nations. The Secretary-General shall thereupon communicate any proposed amendments to the States Parties to the present Covenant with a request that they notify him whether they favour a conference of States Parties for the purpose of considering and voting upon the proposals. In the event that at least one third of the States Parties favours such a conference, the Secretary-General shall convene the conference under the auspices of the United Nations. Any amendment adopted by a majority of the States Parties present and voting at the conference shall be submitted to the General Assembly of the United Nations for approval.

2. Amendments shall come into force when they have been approved by the General Assembly of the United Nations and accepted by a two-thirds majority of the States Parties to the present Covenant in accordance with their respective constitutional processes.

3. When amendments come into force they shall be binding on those States Parties which have accepted them, other States Parties still being bound by the provisions of the present Covenant and any earlier amendment which they have accepted.

Вправа 5 (цілісна, рецептивно-продуктивна, на рівні тексту). Прочитайте текст 10 (1200 знаків) та перекладіть його англійською мовою (письмово).

Приклад 16

Мета: Розвиток уміння перекладати письмово з української мови на англійську.

Завдання: Перекладіть текст 10 письмово англійською мовою.

ТЕКСТ 10

Стаття 10

Держави, що беруть участь у цьому Пакті, визнають, що:

1. Сім'я, яка є природним і основним осередком суспільства, повинні надаватися по можливості якнайповніша охорона і допомога, особливо при її утворенні і поки на її відповідальності лежить турбота про дітей, які перебувають на утриманні, та їх виховання. Шлюб повинний укладатися за вільною згодою тих, хто одружується.

2. Особлива охорона повинна надаватися матерям протягом розумного періоду до і після пологів. Протягом цього періоду працюючим матерям повинна надаватися оплачувана відпустка або відпустка із достатньою допомогою із соціального забезпечення.

3. Особливі заходи охорони і допомоги мають вживатися щодо всіх дітей і підлітків без будь-якої дискримінації за ознакою сімейного походження чи за іншою ознакою. Діти і підлітки мають бути захищені від економічної і соціальної експлуатації. Застосування їх праці в галузі, шкідливій для їх моральності і здоров'я чи небезпечній для життя або такій, що може завдати шкоди їх нормальному розвитку, повинно каратися за законом. Крім того, держави повинні встановити вікові межі, нижче яких користування оплачуваною дитячою працею забороняється і карається законом.

Заключні вправи призначені для переносу навичок та умінь, сформованих у попередніх циклах, на ситуації, максимально наближені до реальних умов, в яких студенти здійснюють переклад з аркуша і усний послідовний переклад з англійської мови на українську і навпаки. Вправи останніх циклів можна визначити як цілісні, на рівні тексту, двосторонні, з обмеженням часу на виконання перекладу, із записом перекладу на магнітофон, без опори на паралельний текст, без попередньої семантизації, з попереднім ознайомленням з текстом.

Будуючи систему вправ, ми виходили з того, що в цій системі перекладацькі труднощі мають наростати поступово, підводячи студентів до ситуацій, що моделюють реальні умови перекладу з аркуша та усного послідовного перекладу. Матеріал, на якому базуються вправи, має забезпечити засвоєння лексичних одиниць, що були відібрані для засвоєння на попередніх етапах роботи, та відповідних фонових знань. Нарешті, зміст вправ має сприяти формуванню навичок та умінь усного двостороннього перекладу, включаючи оволодіння і вдосконалення способів перекладу та перекладацького скоропису.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Змістом самостійної роботи студентів є удосконалення навичок та умінь усного двостороннього перекладу, формування яких проводилося на попередньому аудиторному занятті. Студенти усно перекладають з аркуша тексти, що входять до змісту відповідних циклів.

У кожному з цих циклів є по два тексти (українською та англійською мовами). Саме ці тексти студенти усно перекладають вдома, записуючи власний переклад на звуконосії.

Під час самостійної роботи студентів вони усно перекладають з аркуша тексти, що входять до змісту відповідних циклів, записуючи власний переклад на звуконосії. Потім вони прослуховують його, позначають недоліки і перекладають знову, повторюючи свої спроби, аж поки не досягають задовільної якості перекладу. Найбільш ефективними для цього є лабораторні роботи під контролем лаборанта, якщо вищий навчальний заклад має відповідні технічні можливості. Контроль самостійної роботи студентів здійснюється за допомогою диктантів-перекладів, а також шляхом перевірки касет із записаними студентами перекладами. Час на виконання лабораторної роботи – 1 академічна година на тиждень, ще 1 академічна година відводиться для роботи вдома.

Проводячи вправи у парах, які складають левову частку від загальної кількості, слід одразу привчити студентів говорити голосно і чітко, не звертаючи уваги на мовлення інших пар. Цього не так легко досягти, однак зусилля викладача повернуться сторицею на пізніших етапах навчання. Це ж стосується і виконання цілісних вправ перед аудиторією і в парах – викладачеві слід постійно вимагати від студентів голосного і чіткого мовлення, рівного темпу, уникнення пауз і повторів. Доцільно також показувати студентам найзагальніші способи подолання труднощів – перефразування раніше сказаного, узагальнення, застосування контекстуальної догадки.

ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПЕРЕКЛАДУ

Структура розподілу матеріалу в межах модуля є однотипною. На початку кожного заняття (90 хвилин), за винятком першого у модулі 1, студенти пишуть словниковий диктант-переклад (викладач диктує лексичні одиниці спочатку англійською, а потім українською мовами, а студенти перекладають їх письмово) за матеріалом циклів попереднього заняття. Кількість лексичних одиниць у цих диктантах коливається від 10 до 18 кожною з двох мов, тобто від 20 до 36 одиниць загалом. На написання роботи відводиться до 10 хвилин. Диктант-переклад виконує як контрольну, так і навчальну функцію, оскільки він призначений для розвитку навичок переключення з одного мовного коду на інший. Решта часу йде на перевірку домашніх завдань на матеріалі попередніх циклів (студенти по черзі грають роль перекладача, сприймаючи на слух текст, що входив до змісту домашнього завдання, записуючи його скорописом та перекладаючи), а також на засвоєння двох нових циклів в аудиторії.

Наприкінці кожного циклу передбачається поточна контрольна робота, а наприкінці усього модуля – підсумкова модульна контрольна робота. До змісту обох контрольних робіт входить індивідуальний усний переклад кожного студента з аркуша (з англійської на українську) та на слух з української на англійську (записаний на звуконосії текст сприймається через головні телефони). Обидва види усного перекладу кожного студента мають записуватися на звуконосії для подальшого аналізу. Крім усного, до змісту поточного та підсумкового модульного контролю може входити також письмовий переклад (з англійської мови на українську та навпаки), який використовується як додатковий критерій оцінювання, оскільки поліпшення результатів в усному перекладі позитивно впливає і на якість письмового перекладу. Паралельне проведення письмового перекладу є особливо доцільним у вищих навчальних закладах, де відсутня технічна можливість одночасного запису перекладу усіх студентів на звуконосії. У таких випадках, коли студенти записуються по черзі, решту часу вони виконують письмовий переклад.

Оцінюючи якість усного перекладу студентів, слід враховувати „інформаційні” та „інші” помилки. До інформаційних відносяться викривлення, неточності та неясності, тобто випадки зміни змісту тексту оригіналу або повної відсутності певної її частини в тексті перекладу, тобто пропуск вихідної інформації. „Іншими” називаються будь-які помилки, що погіршують характеристики тексту перекладу, але не призводять до втрати інформації, наприклад, мовні (фонетичні, граматичні, лексичні), невмотивовані паузи, повтори, самовиправлення тощо. „Інформаційні” помилки оцінюються в 1 штрафний бал, а „інші” – в 0,1 штрафного бала. Рекомендована шкала оцінок: 0,00 – 0,60 штрафних балів – „відмінно”, 0,70 – 1,20 штрафних балів – „добре”,

1,30 – 2,20 штрафних балів – „задовільно”, більше 2,20 штрафних балів – „незадовільно”. Результати перекладу в штрафних балах можуть бути переведені в оцінки за 100-бальною шкалою за такими формулами (N – кількість штрафних балів, K – коефіцієнт навченості за 100-бальною шкалою): у діапазоні від 0 до 1,2 штрафних балів: $K = 1,00 - (N : 0,06)$, а в діапазоні від 1,3 до 7 штрафних балів: $K = 1,00 - (N : 0,07)$. Значення більше 7 штрафних балів у позитивному вираженні будуть менше нуля, а тому не вираховуються.

Повідомляючи результати конкретному студенту, навіть коли він показав невисокий результат, слід зосередити увагу не на абсолютному, а на відносному досягненні, намагатися показати йому, що він прогресує і, за умови регулярної роботи, обов’язково вийде на високий рівень. Це дозволяє зберегти мотивацію такого студента і з часом забезпечує позитивний результат.

Навчаючи усного перекладу, який пов’язаний зі значним напруженням та швидкою втомлюваністю, слід враховувати необхідність виховання психологічної стійкості майбутніх перекладачів за рахунок включення вправ, що моделюють стресові умови реального перекладу. Прикладами таких вправ можуть бути переклад з аркуша або на слух перед аудиторією, з обмеженням часу, із записом перекладів студентів на звуконосії.

Доцільно пам’ятати, що студенти мають різний рівень схильності до тривожності і для деяких з них навіть такі, здавалось би, прості ситуації можуть стати причиною нервового стресу. Викладачеві слід уважно стежити за поведінкою студентів, застосовуючи сугестивні засоби (жарти, підбадьорювання тощо) в усіх випадках, коли ситуація вимагає того. Забезпечення позитивного афективного фону в класі є надзвичайно важливим чинником ефективності навчання.

Якщо під час навчання з’ясовується, що студенти не володіють деякими передумовами роботи з цим комплексом вправ (наприклад, недостатньо володіють скорописом, нечітко усвідомлюють зміст способів перекладу тощо), викладачеві доцільно застосовувати додаткові опори (наприклад, схему способів перекладу з поясненнями їхнього змісту, показ запису тексту скорописом на дошці тощо).

Розроблений нами комплекс вправ може використовуватися у двох режимах: стандартному (36 годин, 1 заняття на тиждень протягом 1 семестру) або інтенсивному (30 годин, 6 занять на день протягом 5 днів). Різниця в 6 годин компенсується за рахунок зменшення кількості словникових перекладів та питомої ваги підготовчих вправ і домашніх завдань в інтенсивному режимі. За результатами проведеного нами дослідження ефективність обох режимів є приблизно однаковою і забезпечує формування навичок та умінь усного перекладу на належному рівні.

ВИСНОВКИ

Формування фахової компетенції майбутніх перекладачів має включати засвоєння достатнього обсягу фонових знань у відповідній галузі, лексичного корпусу для позначення відповідних понять, а також формування професійно-технічної компетенції, тобто фахових навичок і умінь усного перекладу. Відповідно розроблений нами комплекс вправ ґрунтується на результатах аналізу фонові інформації, які дозволили скласти перелік головних понять у галузі прав людини, а також знайти найбільш репрезентативні тексти та відібрати з них лексику за групами, відповідно до згаданих понять. Послідовність подачі текстів у комплексі вправ враховує ступінь їхнього узагальнення: спочатку навчання ведеться з опорою на найбільш загальний текст („Загальна декларація прав людини”), а потім подаються тексти, що уточнюють і розвивають його („Міжнародний пакт про громадянські і політичні права” та “Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права”).

У процесі використання розробленого нами комплексу для навчання майбутніх філологів усного двостороннього перекладу у галузі прав людини доцільно враховувати низку чинників.

Вправи організовані таким чином, аби студенти могли приступити до формування перекладацьких навичок з самого початку, не витрачаючи часу на попереднє засвоєння лексичних одиниць. Це досягається за рахунок застосування паралельних текстів та двомовних словників активної лексики, які входять до складу навчально-методичного комплексу для студента.

Під час виконання вправ дії студентів мають постійно повторюватися, але в умовах виконання різних завдань, що моделюють конкретні умови застосування таких дій під час реального фахового перекладу. Бажано, аби виконання вправ проходило на тлі емоційного піднесення та інтересу з боку студентів, про що має потурбуватися викладач, який веде заняття. Забезпечення подібних умов виконання вправ сприяє більш ефективному запам'ятовуванню лексичних одиниць.

Подача нового матеріалу за контрастивним принципом із застосуванням паралельних текстів створює сприятливі можливості для засвоєння еквівалентних лексичних пар у двох мовах і переносу раніше засвоєних навичок та умінь, а тому важливо забезпечити ретельне виконання таких вправ, аби вони не виконувалися формально.

Вправи комплексу мають циклічну структуру, забезпечуючи поетапне формування навичок та їхнє включення до складу перекладацьких умінь. Викладачам доцільно звернути особливу увагу на елементи проблемності, що

містяться у комплексі, зокрема у вправах на визначення способів перекладу, компресію та перефразування відрізків тексту, антиципацію, контекстуальну догадку тощо – вони відіграють важливу роль у забезпеченні активності студентів та ефективності запам'ятовування матеріалу.

Для формування специфічно перекладацьких здібностей комплекс включає вправи для розвитку темпу мовлення, антиципації, контекстуальної здогадки, компресії, ідентифікації, умінь користуватися перекладацьким скорописом. Вони є важливими для розвитку загальних передумов ефективного здійснення усного фахового перекладу.

Комплекс також включає спеціальні вправи для розвитку професійно-технічної складової фахової компетенції, зокрема вправи на оволодіння способами перекладу та їх застосування, на розвиток здатності змінювати перекладацьку стратегію, для чого передбачається варіювання одиниць перекладу на різних рівнях – від слова до тексту.

Зміст та послідовність вправ для подолання лексичних труднощів на рівні слів і словосполучень в межах циклу враховує їхні особливості, зокрема спосіб перекладу. Доцільно приділяти більше уваги низькочастотним лексичним одиницям, а також тим, які вимагають складніших перекладацьких трансформацій чи одночасного застосування кількох способів перекладу. І навпаки, простіша лексика, наприклад, інтернаціональна або словникові відповідники високочастотних слів, потребує мінімального часу. Таким чином, якщо володіння такими лексичними одиницями не викликає у викладача сумнівів, доцільно скорочувати час на виконання відповідних вправ, приділяючи більше уваги складнішим.

За типами вправи комплексу діляться на підготовчі, операційні та цілісні вправи.

Підготовчі вправи (аналіз тексту, розпізнавання способів перекладу, розвиток механізмів антиципації, компресії, перефразування, запис і утримання інформації за допомогою перекладацького скоропису, розвиток темпу мовлення, користування словниками) призначені для створення передумов здійснення перекладу, тобто тут студенти займаються діяльністю, до змісту якої переклад не входить. Незважаючи на це, підготовчі вправи є важливим компонентом процесу формування перекладацької компетенції, а тому викладачеві слід забезпечити ретельне їх виконання студентами.

Метою операційних вправ є розвиток перекладацьких навичок. З-поміж різних видів цих вправ комплекс, розроблений нами, включає переважно вправи для подолання лексичних труднощів, розвитку механізму вибору еквівалентів та навичок переключення з одного коду на інший, а також вправи для формування навичок вживання способів перекладу, зокрема різних видів

контекстуальної заміни, які часто називають перекладацькими трансформаціями (конкретизація, генералізація, додавання, вилучення або перестановка слова, заміна частини мови, антонімічний переклад, смисловий розвиток). Крім того вправи комплексу розрізняються також за підвидами (залежно від рівня виконання, ступеня опори на друкований текст оригіналу під час перекладу на слух або на паралельний текст у процесі перекладу з аркуша, ступеня попередньої семантизації лексичних одиниць), складність яких поступово нарощується від циклу до циклу, готуючи студентів до моделювання ситуацій реального фахового перекладу.

Призначенням цілісних вправ є включення навичок до складу перекладацьких умінь. Як і у випадку з операційними, цілісні вправи також діляться на види. Перелік видових ознак тут включає рівень (абзац або текст) та режим (односторонній чи двосторонній переклад) виконання, наявність часових обмежень, попередньої семантизації, часу на ознайомлення зі змістом оригіналу, запису перекладів студентів на звуконосії, зорової опори на друкований текст оригіналу та ступінь його ідентичності тому, що сприймається на слух, застосування перекладацького скоропису, характер джерела породження тексту тощо. В межах комплексу цілісними є остання вправа у кожному з циклів. У цих вправах моделюється реальний фаховий переклад, а тому тут доцільно створювати відповідну ситуацію, викликаючи студентів на трибуну або до окремого столу, де вони грають роль перекладача.

Як впливає з викладеного вище, послідовність вправ комплексу „підготовчі – операційні – цілісні” характеризується поступовим збільшенням питомої ваги останніх, які в заключних циклах повністю витісняють підготовчі та операційні.

Враховуючи ступінь складності курсу навчання усного двостороннього перекладу у галузі прав людини та рекомендації нормативних документів [7; 8], використання розробленого нами комплексу вправ є оптимальним у восьмому або дев'ятому семестрах навчання.

ДОДАТОК 2
ПРИКЛАДИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ
ТЕКСТИ ДЛЯ ПЕРЕКЛАДУ З АРКУША

Text 1

Article 16.

(1) Men and women of full age, without any limitation due to race, nationality or religion, have the right to marry and to found a family.

(2) Marriage shall be entered into only with the free and full consent of the intending spouses.

(3) The family is the natural and fundamental group unit of society and is entitled to protection by society and the State.

Article 26.

(1) Everyone has the right to education. Education shall be free, at least in the elementary and fundamental stages. Elementary education shall be compulsory. Technical and professional education shall be made generally available and higher education shall be equally accessible to all on the basis of merit.

(2) Education shall be directed to the full development of the human personality and to the strengthening of respect for human rights and fundamental freedoms. It shall promote understanding, tolerance and friendship among all nations, racial or religious groups, and shall further the activities of the United Nations for the maintenance of peace.

(3) Parents have a prior right to choose the kind of education that shall be given to their children.

Text 2

Article 7.

All are equal before the law and are entitled without any discrimination to equal protection of the law. All are entitled to equal protection against any discrimination in violation of this Declaration and against any incitement to such discrimination.

Article 9.

No one shall be subjected to arbitrary arrest, detention or exile.

Article 20.

(1) Everyone has the right to freedom of peaceful assembly and association.

(2) No one may be compelled to belong to an association.

Article 25.

(1) Everyone has the right to a standard of living adequate for the health and well-being of himself and of his family, including food, clothing, housing and medical care and necessary social services, and the right to security in the event of unemployment, sickness, disability, widowhood, old age or other lack of livelihood in circumstances beyond his control.

(2) Motherhood and childhood are entitled to special care and assistance. All children, whether born in or out of wedlock, shall enjoy the same social protection.

Text 3

Article 13.

(1) Everyone has the right to freedom of movement and residence within the borders of each state.

(2) Everyone has the right to leave any country, including his own, and to return to his

country.

Article 18.

Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes freedom to change his religion or belief, and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief in teaching, practice, worship and observance.

Article 19.

Everyone has the right to freedom of opinion and expression; this right includes freedom to hold opinions without interference and to seek, receive and impart information and ideas through any media and regardless of frontiers.

Article 30.

Nothing in this Declaration may be interpreted as implying for any State, group or person any right to engage in any activity or to perform any act aimed at the destruction of any of the rights and freedoms set forth herein.

Text 4

Article 1

1. All peoples have the right of self-determination. By virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development.

2. All peoples may, for their own ends, freely dispose of their natural wealth and resources without prejudice to any obligations arising out of international economic co-operation, based upon the principle of mutual benefit, and international law. In no case may a people be deprived of its own means of subsistence.

3. The States Parties to the present Covenant, including those having responsibility for the administration of Non-Self-Governing and Trust Territories, shall promote the realization of the right of self-determination, and shall respect that right, in conformity with the provisions of the Charter of the United Nations.

Article 8

1. No one shall be held in slavery; slavery and the slave-trade in all their forms shall be prohibited.

2. No one shall be held in servitude.

3. (a) No one shall be required to perform forced or compulsory labour.

Text 5

Article 10

1. All persons deprived of their liberty shall be treated with humanity and with respect for the inherent dignity of the human person.

2. (a) Accused persons shall, save in exceptional circumstances, be segregated from convicted persons and shall be subject to separate treatment appropriate to their status as unconvicted persons;

(b) Accused juvenile persons shall be separated from adults and brought as speedily as possible for adjudication.

3. The penitentiary system shall comprise treatment of prisoners the essential aim of which shall be their reformation and social rehabilitation. Juvenile offenders shall be segregated from adults and be accorded treatment appropriate to their age and legal status.

Article 13

An alien lawfully in the territory of a State Party to the present Covenant may be expelled there from only in pursuance of a decision reached in accordance with law and shall, except where compelling reasons of national security otherwise require, be allowed to submit the reasons against his expulsion.

Text 6

Article 3

The States Parties to the present Covenant undertake to ensure the equal right of men and women to the enjoyment of all civil and political rights set forth in the present Covenant.

Article 8

The term "forced or compulsory labour" shall not include:

- (1) Any work or service, not referred to in subparagraph (b), normally required of a person who is under detention in consequence of a lawful order of a court, or of a person during conditional release from such detention;
- (2) Any service of a military character and, in countries where conscientious objection is recognized, any national service required by law of conscientious objectors;
- (3) Any service exacted in cases of emergency or calamity threatening the life or well-being of the community;
- (4) Any work or service which forms part of normal civil obligations.

Article 11

No one shall be imprisoned merely on the ground of inability to fulfill a contractual obligation.

Article 12

No one shall be arbitrarily deprived of the right to enter his own country.

Text 7

Article 11

1. The States Parties to the present Covenant recognize the right of everyone to an adequate standard of living for himself and his family, including adequate food, clothing and housing, and to the continuous improvement of living conditions. The States Parties will take appropriate steps to ensure the realization of this right, recognizing to this effect the essential importance of international co-operation based on free consent.

2. The States Parties to the present Covenant, recognizing the fundamental right of everyone to be free from hunger, shall take, individually and through international co-operation, the measures, including specific programmes, which are needed:

- (a) To improve methods of production, conservation and distribution of food by making full use of technical and scientific knowledge, by disseminating knowledge of the principles of nutrition and by developing or reforming agrarian systems in such a way as to achieve the most efficient development and utilization of natural resources;
- (b) Taking into account the problems of both food-importing and food-exporting countries, to ensure an equitable distribution of world food supplies in relation to need.

Text 8

Article 13

1. The States Parties to the present Covenant recognize the right of everyone to education. They agree that education shall be directed to the full development of the human personality and the sense of its dignity, and shall strengthen the respect for human rights and fundamental freedoms. They further agree that education shall enable all persons to

participate effectively in a free society, promote understanding, tolerance and friendship among all nations and all racial, ethnic or religious groups, and further the activities of the United Nations for the maintenance of peace.

2. The States Parties to the present Covenant recognize that, with a view to achieving the full realization of this right:

(a) Primary education shall be compulsory and available free to all;

(b) Secondary education in its different forms, including technical and vocational secondary education, shall be made generally available and accessible to all by every appropriate means, and in particular by the progressive introduction of free education;

(c) Higher education shall be made equally accessible to all, on the basis of capacity, by every appropriate means, and in particular by the progressive introduction of free education;

Text 9

Article 6

1. The States Parties to the present Covenant recognize the right to work, which includes the right of everyone to the opportunity to gain his living by work which he freely chooses or accepts, and will take appropriate steps to safeguard this right.

Article 15

1. The States Parties to the present Covenant recognize the right of everyone:

(a) To take part in cultural life;

(b) To enjoy the benefits of scientific progress and its applications;

(c) To benefit from the protection of the moral and material interests resulting from any scientific, literary or artistic production of which he is the author.

2. The steps to be taken by the States Parties to the present Covenant to achieve the full realization of this right shall include those necessary for the conservation, the development and the diffusion of science and culture.

3. The States Parties to the present Covenant undertake to respect the freedom indispensable for scientific research and creative activity.

4. The States Parties to the present Covenant recognize the benefits to be derived from the encouragement and development of international contacts and co-operation in the scientific and cultural fields.

Text 10

Article 21

All people are free and equal in their dignity and rights. Human rights and freedoms are inalienable and inviolable.

Article 27

Every person has the inalienable right to life. No one shall be arbitrarily deprived of life. The duty of the State is to protect human life. Everyone has the right to protect his or her life and health, the lives and health of other persons against unlawful encroachments.

Article 57

Everyone is guaranteed the right to know his or her rights and duties. Laws and other normative legal acts that determine the rights and duties of citizens shall be brought to the notice of the population by the procedure established by law. Laws and other normative legal acts that determine the rights and duties of citizens, but that are not brought to the notice of the population by the procedure established by law, are not in force.

Article 65

Defence of the Motherland, of the independence and territorial indivisibility of Ukraine, and respect for its state symbols, are the duties of citizens of Ukraine. Citizens perform military service in accordance with the law.

Article 66

Everyone is obliged not to harm nature, cultural heritage and to compensate for any damage he or she inflicted.

ТЕКСТИ ДЛЯ ПЕРЕКЛАДУ НА СЛУХ

Текст 1

Стаття 3.

Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність.

Стаття 4.

Ніхто не повинен бути в рабстві або у підневільному стані; рабство і работоргівля забороняються в усіх їх видах.

Стаття 5.

Ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання.

Стаття 6.

Кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності.

Стаття 9.

Ніхто не може зазнавати безпідставного арешту, затримання або вигнання.

Стаття 15.

1. Кожна людина має право на громадянство.

2. Ніхто не може бути безпідставно позбавлений громадянства або права змінити своє громадянство.

Стаття 17.

1. Кожна людина має право володіти майном як одноособово, так і разом з іншими.

2. Ніхто не може бути безпідставно позбавлений свого майна.

Текст 2

Стаття 21.

1. Кожна людина має право брати участь в управлінні своєю країною безпосередньо або через вільно обраних представників.

2. Кожна людина має право рівного доступу до державної служби в своїй країні.

3. Воля народу повинна бути основою влади уряду; ця воля повинна виявлятися у періодичних і нефальсифікованих виборах, які повинні провадитись при загальному і рівному виборчому праві шляхом таємного голосування або ж через інші рівнозначні форми, що забезпечують свободу голосування.

Стаття 22.

Кожна людина як член суспільства має право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності і для вільного розвитку її особи прав у економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави.

Текст 3

Стаття 23.

1. Кожна людина має право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі і сприятливі умови праці та на захист від безробіття.
2. Кожна людина, без будь-якої дискримінації, має право на рівну оплату за рівну працю.
3. Кожний працюючий має право на справедливу і задовільну винагороду, яка забезпечує гідне людини існування, її самої та її сім'ї, і яка в разі необхідності доповнюється іншими засобами соціального забезпечення.
4. Кожна людина має право створювати професійні спілки і вступати до професійних спілок для захисту своїх інтересів.

Стаття 24.

Кожна людина має право на відпочинок і дозвілля, включаючи право на розумне обмеження робочого дня та на оплачувану періодичну відпустку.

Стаття 27.

1. Кожна людина має право вільно брати участь у культурному житті суспільства, втішатися мистецтвом, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами.

Текст 4

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма громадянськими і політичними правами, передбаченими в цьому Пакті.

Право на життя є невід'ємне право кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя.

Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути піддано свавільному арешту чи триманню під вартою. Нікого не може бути позбавлено волі інакше, як на підставах і відповідно до такої процедури, які встановлено законом. Кожен, хто був жертвою незаконного арешту чи тримання під вартою, має право на компенсацію, якій надано позовної сили.

Кожному заарештованому повідомляються при арешті причини його арешту і в терміновому порядку повідомляється будь-яке пред'явлене йому обвинувачення.

Текст 5

Всі особи є рівними перед судами і трибуналами.

Кожен має право на справедливий і публічний розгляд справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону.

Кожен обвинувачений в кримінальному злочині має право вважатися невинним, поки винність його не буде доведена згідно з законом.

Кожен, кого засуджено за будь-який злочин, має право на те, щоб його засудження і вирок були переглянуті вищестоящою судовою інстанцією згідно з законом.

Кожен, кого засуджено до смертної кари, має право просити про помилування чи про пом'якшення вироку. Амністія, помилування або заміна смертного вироку можуть бути даровані в усіх випадках.

Смертний вирок не виноситься за злочин, вчинений особами, молодшими за вісімнадцять років, і не виконується щодо вагітних жінок.

Ніхто не може бути позбавлений волі на тій лише підставі, що він не в змозі виконати якесь договірне зобов'язання.

Текст 6

1. Будь-яка пропаганда війни повинна бути заборонена законом.
2. Будь-який виступ на користь національної, расової чи релігійної ненависті, що являє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства, повинен бути заборонений законом.

Кожний громадянин повинен мати без будь-якої дискримінації право і можливість:

- a) брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і за посередництвом вільно обраних представників;
- b) голосувати і бути обраним на демократичних періодичних виборах, які проводяться на основі загального і рівного виборчого права при таємному голосуванні і забезпечують свободу волевиявлення виборців.

Кожна людина має право на свободу асоціації з іншими, включаючи право створювати профспілки і вступати до них для захисту своїх інтересів.

Ніхто не може бути свавільно позбавлений права на в'їзд у свою власну країну.

Текст 7

Стаття 9

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування.

Стаття 11

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожного на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя.

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на освіту. Вони погоджуються, що освіта повинна спрямовуватись на повний розвиток людської особи і повинна зміцнювати повагу до прав людини і основних свобод. Вони, далі, погоджуються в тому, що освіта повинна дати можливість усім бути корисними учасниками вільного суспільства, сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма націями і всіма расовими, етнічними та релігійними групами і сприяти роботі Організації Об'єднаних Націй по підтриманню миру.

Текст 8

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити:

- 1) право кожної людини створювати професійні спілки і вступати до них на свій вибір. Користування зазначеним правом не підлягає жодним обмеженням, крім тих, які передбачаються законом і які є необхідними в демократичному суспільстві.
- 2) право професійних спілок утворювати національні федерації чи конфедерації і право цих останніх засновувати міжнародні професійні організації або вступати до них;
- 3) право професійних спілок функціонувати безперешкодно без будь-яких обмежень, крім тих, які передбачаються законом і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної безпеки чи громадського порядку або для захисту прав і свобод інших;
- 4) право на страйки;
- 5) відпочинок, дозвілля і розумне обмеження робочого часу та оплачувану періодичну відпустку так само, як і винагороду за святкові дні.

Текст 9

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма економічними, соціальними і культурними правами, передбаченими в цьому Пакті.

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я.

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають, що:

1. Сім'я, яка є природним і основним осередком суспільства, повинні надаватися по можливості якнайширша охорона і допомога, особливо при її утворенні і поки на її відповідальності лежить турбота про несамотійних дітей та їх виховання. Шлюб повинен укладатися за вільною згодою тих, хто одружується.

2. Особлива охорона повинна надаватися матерям протягом розумного періоду до і після пологів. Протягом цього періоду працюючим матерям повинна надаватися оплачувана відпустка.

Текст 10

Стаття 33

Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

Громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну.

Стаття 34

Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожний має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір.

Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

ТЕКСТИ ДЛЯ ПИСЬМОВОГО ПЕРЕКЛАДУ

Translate into English:

Стаття 1.

Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в дусі братерства.

Стаття 2.

Кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища.

Стаття 3.

Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність.

Стаття 4.

Ніхто не повинен бути в рабстві або у підневільному стані; рабство і работоргівля

забороняються в усіх їх видах.

Стаття 8.

Кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом.

Стаття 9.

Ніхто не може зазнавати безпідставного арешту, затримання або вигнання. При цьому не повинно проводитися ніякого розрізнення на основі політичного, правового або міжнародного статусу країни або території, до якої людина належить, незалежно від того, чи є ця територія незалежною, підопічною, несамоврядованою або як-небудь інакше обмеженою у своєму суверенітеті.

Translate into Ukrainian:

Article 16.

(1) Men and women of full age, without any limitation due to race, nationality or religion, have the right to marry and to found a family. They are entitled to equal rights as to marriage, during marriage and at its dissolution.

(2) Marriage shall be entered into only with the free and full consent of the intending spouses.

(3) The family is the natural and fundamental group unit of society and is entitled to protection by society and the State.

Article 24.

Everyone has the right to rest and leisure, including reasonable limitation of working hours and periodic holidays with pay.

Article 25.

(1) Everyone has the right to a standard of living adequate for the health and well-being of himself and of his family, including food, clothing, housing and medical care and necessary social services, and the right to security in the event of unemployment, sickness, disability, widowhood, old age or other lack of livelihood in circumstances beyond his control.

(2) Motherhood and childhood are entitled to special care and assistance. All children, whether born in or out of wedlock, shall enjoy the same social protection.

Translate into Ukrainian:

Article 8

1. No one shall be held in slavery; slavery and the slave-trade in all their forms shall be prohibited.

2. No one shall be held in servitude.

3. (a) No one shall be required to perform forced or compulsory labour;

Article 11

No one shall be imprisoned merely on the ground of inability to fulfill a contractual obligation.

Article 12

No one shall be arbitrarily deprived of the right to enter his own country.

Article 14

All persons shall be equal before the courts and tribunals. In the determination of any criminal charge against him, or of his rights and obligations in a suit at law, everyone shall be entitled to a fair and public hearing by a competent, independent, and impartial tribunal established by law.

Everyone charged with a criminal offence shall have the right to be presumed innocent until proved guilty according to law.

Article 27

In those States in which ethnic, religious, or linguistic minorities exist, persons belonging to such minorities shall not be denied the right, in community with the other members of their group, to enjoy their own culture, to profess and practise their own religion, or to use their own language.

Translate into English:

Стаття 6

Право на життя є невід'ємне право кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя.

Кожен, кого засуджено до смертної кари, має право просити про помилування чи про пом'якшення вироку. Амністія, помилування або заміна смертного вироку можуть бути даровані в усіх випадках. Смертний вирок не виноситься за злочин, вчинений особами, молодшими за вісімнадцять років, і не виконується щодо вагітних жінок.

Стаття 9

Кожна заарештована або затримана за кримінальним обвинуваченням особа в терміновому порядку доставляється до судді чи до іншої службової особи, якій належить за законом право здійснювати судову владу, і має право на судовий розгляд протягом розумного строку або на звільнення.

Кожен, хто був жертвою незаконного арешту чи тримання під вартою, має право на компенсацію, якій надано позовної сили.

Стаття 10

1. Всі особи, позбавлені волі, мають право на гуманне поводження і поважання гідності, властивої людській особі.

2. Пенітенціарною системою передбачається режим для ув'язнених, істотною метою якого є їх виправлення і соціальне перевиховання. Неповнолітні правопорушники відокремлюються від повнолітніх, і їм надається режим, що відповідає їх віку і правовому статусу.

Translate into Ukrainian:

Article 12

1. The States Parties to the present Covenant recognize the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health.

2. The steps to be taken by the States Parties to the present Covenant to achieve the full realization of this right shall include those necessary for:

(a) The provision for the reduction of the stillbirth-rate and of infant mortality and for the healthy development of the child;

(b) The improvement of all aspects of environmental and industrial hygiene;

(c) The prevention, treatment and control of epidemic, endemic, occupational and other diseases;

(d) The creation of conditions which would assure to all medical service and medical attention in the event of sickness.

3. Special measures of protection and assistance should be taken on behalf of all children and young persons without any discrimination for reasons of parentage or other conditions. Children and young persons should be protected from economic and social exploitation.

Their employment in work harmful to their morals or health or dangerous to life or likely to hamper their normal development should be punishable by law. States should also set age limits below which the paid employment of child labour should be prohibited and punishable by law.

Translate into English:

Стаття 6

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право на працю, що включає право кожної людини дістати можливість заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вона вільно погоджується, і зроблять належні кроки до забезпечення цього права.

2. Заходи, яких повинні вжити держави-учасниці цього Пакту з метою повного здійснення цього права, включають програми професійно-технічного навчання і підготовки, шляхи і методи досягнення повної та продуктивної зайнятості в умовах, що гарантують основні політичні і економічні свободи людини.

Стаття 7

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожного на справедливі і сприятливі умови праці, включаючи, зокрема:

а) винагороду, що забезпечувала б як мінімум усім трудящим:

i) справедливую зарплату і рівну винагороду за працю рівної цінності без будь-якої різниці, причому, зокрема, жінкам повинні гарантуватись умови праці, не гірші від тих, якими користуються чоловіки, з рівною платою за рівну працю;

ii) задовільне існування для них самих та їхніх сімей відповідно до постанов цього Пакту;

б) умови роботи, що відповідають вимогам безпеки та гігієни;

с) однакову для всіх можливість просування по роботі на відповідні більш високі ступені виключно на підставі трудового стажу і кваліфікації.

Translate into Ukrainian:

Article 48

Everyone has the right to a standard of living sufficient for himself or herself and his or her family that includes adequate nutrition, clothing, and housing.

Article 49

Everyone has the right to health protection, medical care, and medical insurance.

Health protection is ensured through state funding of the relevant socio-economic, medical, and sanitary, health improvement and prophylactic programmes.

The State creates conditions for effective medical service accessible to all citizens. State and communal health protection institutions provide medical care free of charge; the existing network of such institutions shall not be reduced. The State promotes the development of medical institutions of all forms of ownership.

The State provides for the development of physical culture and sports, and ensures sanitary-epidemic welfare.

Article 50

Everyone has the right to an environment that is safe for life and health, and to compensation for damages inflicted through the violation of this right.

Everyone is guaranteed the right of free access to information about the environmental situation, the quality of food and consumer goods, and also the right to disseminate such information. No one shall make such information secret.

Article 54

Citizens are guaranteed the freedom of literary, artistic, scientific and technical creativity, protection of intellectual property, their copyrights, moral and material interests that arise with regard to various types of intellectual activity.

Every citizen has the right to the results of his or her intellectual, creative activity; no one shall use or distribute them without his or her consent, with the exceptions established by law.

Translate into English:

Стаття 39

Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування.

Обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку - з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Стаття 46

Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними.

Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Стаття 52

Діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним.

ДОДАТОК 3

ТЕСТ НА РОЗПІЗНАВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ПРИЙОМІВ

прізвище _____ група _____ дата _____

Проаналізуйте паралельні тексти, подані далі, і визначте перекладацькі прийоми (А-М), застосовані у кожному випадку (1-25). Ваші відповіді запишіть, заповнивши таблицю, наведену під текстами. На початку наводиться приклад (0). Будьте уважні! Не всі прийоми (А-М) застосовувалися при перекладі цього тексту.

1. **States Parties (0)** recognize that a mentally or **physically disabled (1)** child should **enjoy (2)** a full and decent life, in conditions which ensure dignity, promote **self-reliance (3)** and facilitate the child's active **participation in the community (4)**.

2. States Parties **recognize the right (5)** of the disabled child to special care and shall encourage and ensure the **extension (6)**, subject to available resources, to the **eligible child (7)** and those responsible for his or her care, of assistance for which application is made and which is appropriate to the child's condition and to the **circumstances (8)** of the parents or others **caring for the child (9)**.

3. **Recognizing (10)** the special needs of a disabled child, assistance extended in accordance with paragraph 2 of the present article shall be provided **free of charge (11)**, whenever possible, taking into account the financial resources of the parents or others caring for the child, and **shall be designed (12)** to ensure that the **disabled child (13)** has effective access to and receives education, **training (14)**, **health care services (15)**, **rehabilitation services (16)**, preparation for **employment (17)** and **recreation opportunities (18)** in a manner **conducive (19)** to the child's achieving the fullest possible **social integration (20)** and individual development, including his or her cultural and spiritual development

4. States Parties shall promote, **in the spirit of international cooperation (21)**, the exchange of appropriate information in the field of preventive health care and of medical, psychological and functional treatment of disabled children, including dissemination of and access to information concerning methods of rehabilitation, **education (22)** and vocational **services (23)**, with the aim of enabling States Parties to improve their capabilities and **skills (24)** and to widen their experience in these areas. In this regard, particular account shall be taken of the needs of **developing countries (25)**.

1. **Держави-учасниці (0)** визнають, що **неповноцінна у розумовому або фізичному відношенні (1)** дитина має **вести (2)** повноцінне і достойне життя в умовах, які забезпечують її гідність, сприяють **почуттю впевненості в собі (3)** і полегшують її активну **участь у житті суспільства (4)**.

2. Держави-учасниці **визнають право (5)** неповноцінної дитини на особливе піклування, заохочують і забезпечують **надання (6)**, за умов наявності ресурсів, **дитині, яка має на це право (7)**, та відповідальним за турботу про неї допомогу, щодо якої подано прохання і яка відповідає стану дитини та **становищу (8)** її батьків або інших осіб, що **забезпечують турботу про дитину (9)**.

3. **На визнання (10)** особливих потреб неповноцінної дитини, допомога згідно з пунктом 2 цієї статті надається при можливості **безкоштовно (11)**, з урахуванням фінансових ресурсів батьків або інших осіб, що забезпечують турботу про дитину, та **має на меті (12)** забезпечення **дитині (13)** ефективного доступу до послуг у галузі освіти, **професійної підготовки (14)**, **медичного обслуговування (15)**, **відновлення здоров'я (16)**, підготовки до **трудової діяльності (17)** і доступу до **засобів відпочинку (18)** таким чином, **який призводить до (19)** максимально можливого залучення дитини **до громадського життя (20)** і розвитку її особи, включаючи культурний і духовний розвиток.

4. Держави-учасниці сприяють, **у дусі міжнародної співпраці (21)**, обміну відповідною інформацією у галузі профілактичної охорони здоров'я, медичного, психологічного і функціонального лікування неповноцінних дітей, включаючи розповсюдження інформації про методи реабілітації, **загальноосвітньої (22)** і професійної **підготовки (23)**, а також доступу до цієї інформації, з тим щоб дозволити державам-учасницям поліпшити свої можливості і **знання (24)** та розширити свій досвід у цій галузі. У цьому зв'язку особлива увага має приділятися потребам **країн, що розвиваються (25)**.

Перекладацькі прийоми

А. Словниковий відповідник	Б. Транскрибування	В. Транслітерація
Г. Описовий переклад	Д. Калькування	Е. Конкретизація
Ж. Генералізація	З. Смісловий розвиток	І. Антонімічний переклад
Й. Додавання слова	К. Вилучення слова	Л. Перестановка слова
М. Заміна однієї частини мови на іншу		

0	1	2	3	4	5	6	7	8
Д								
9	10	11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24	25	

ДОДАТОК 4
ПРИКЛАДИ СЛОВНИКОВИХ ДИКТАНТІВ

UNIT 1

Translate into Ukrainian:

1. barbarous act
2. Universal Declaration on Human Rights
3. inalienable rights
4. Charter of the UN
5. competent national tribunal
6. effective remedy
7. set forth
8. arbitrary
9. detention
10. exile

Translate into English:

1. раса
2. підопічна територія
3. в дусі братерства
4. міжнародний статус
5. орган суспільства
6. національне чи соціальне походження
7. Генеральна Асамблея
8. работоргівля
9. колір шкіри
10. сила закону

Translate into Ukrainian:

1. observance of human rights
2. right to freedom of peaceful assembly
3. right to freedom of thought
4. in public or private
5. criminal charge
6. secret vote
7. freely chosen representatives
8. impartial tribunal
9. in community with others
10. impart information or ideas

Translate into English:

1. переслідування
2. сповідувати релігію або переконання
3. право володіти майном
4. богослужіння
5. нефальсифіковані вибори
6. рівне виборче право
7. право на соціальне забезпечення

8. воля народу
9. право вільно пересуватися і обирати собі місце проживання
10. прилюдний судовий розгляд

Translate into Ukrainian:

1. maintenance of peace
2. enjoy the arts
3. public order
4. supplement
5. share in scientific advancement
6. disability
7. born in wedlock
8. favourable
9. tolerance
10. enjoy the benefits

Translate into English:

1. початкова освіта
2. материнство
3. право на забезпечення у випадку безробіття
4. виключно
5. народжений поза шлюбом
6. зазнавати
7. винагорода
8. добробут
9. дозвілля
10. брак, нестача

Translate into Ukrainian:

1. right to freedom of opinion and expression
2. Member-State
3. equal suffrage
4. secret vote
5. right of equal access to public service
6. remuneration
7. right to form and join trade unions
8. criminal charge
9. inalienable right
10. non-self-governing and trust territories

Translate into English:

1. нефальсифіковані вибори
2. сповідувати релігію або переконання
3. підбурювання до дискримінації
4. свавільний арешт, затримання та вигнання
5. особиста недоторканність
6. право на визнання правосуб'єктності
7. порушувати основні права
8. безсторонній суд

9. справедливий і публічний розгляд справи
10. бути позбавленим громадянства

UNIT 2

Translate into Ukrainian:

1. without prejudice
2. right to seek pardon
3. derogate from any obligation
4. right of self-determination
5. administration
6. inherent right
7. political status
8. commutation of the sentence
9. crime of genocide
10. principle of mutual benefit

Translate into English:

1. природні багатства і ресурси
2. положення Статуту ООН
3. засоби існування
4. смертний вирок
5. Конвенція про запобігання злочинам геноциду і покарання за нього
6. пом'якшення вироку
7. скасування смертної кари
8. скасовувати
9. остаточний вирок
10. свавільно

Translate into Ukrainian:

1. juvenile offenders
2. social rehabilitation
3. right to be presumed innocent
4. penitentiary system
5. accused persons
6. compelling reasons
7. enforceable right to compensation
8. hard labour
9. conscientious objection
10. calamity

Translate into English:

1. винесення судового рішення
2. законне розпорядження суду
3. затримувати за кримінальним обвинуваченням
4. компетентна влада
5. незалежний і безсторонній суд
6. порушувати інтереси правосуддя
7. опіка над дітьми

8. жертва незаконного арешту
9. умовне звільнення
10. державна безпека

Translate into Ukrainian:

1. penal procedure
2. legal assistance
3. to examine the witnesses
4. to confess guilt
5. higher tribunal
6. to testify
7. promptly
8. miscarriage of justice
9. criminal offence
10. acquit

Translate into English:

1. захищати себе особисто
2. захисник
3. визнавати себе винним
4. виклик і допит свідків
5. на основі цілковитої рівності
6. за посередництвом
7. виконувати якесь договірне зобов'язання
8. скасовувати
9. остаточне рішення
10. виключно або частково

Translate into Ukrainian:

1. take legislative measures
2. universal and equal suffrage
3. public safety
4. violence
5. national security
6. incitement to discrimination
7. hostility
8. exercise of the right
9. public health
10. use own language

Translate into English:

1. таємне голосування
2. мирні збори
3. сповідувати свою релігію і виконувати її обряди
4. виступ на користь національної та расової ненависті
5. застосовувати закон
6. запровадження законних обмежень
7. демократичні періодичні вибори
8. таємне голосування
9. свобода волевиявлення виборців
10. громадський порядок

UNIT 3

Translate into Ukrainian:

1. general welfare
2. in virtue by law
3. available resources
4. developing countries
5. national economy
6. enunciate
7. undertake
8. adoption of legislative measures
9. individually and through international assistance
10. non-nationals

Translate into English:

1. гарантувати права
2. з належним урахуванням
3. пониження основних прав людини
4. користуватися економічними, соціальними і культурними правами
5. сумісний з природою зазначених прав
6. обмеження прав
7. на підставі конвенцій, правил чи звичаїв
8. відповідно до цього Пакту
9. належні способи
10. міжнародна допомога

Translate into Ukrainian:

1. full and productive employment
2. seniority
3. remuneration
4. decent living
5. technical and vocational guidance and training programmes
6. international trade union organizations
7. periodic holidays with pay
8. world food supplies
9. disseminating knowledge

Translate into English:

1. заробляти собі на життя працею
2. кваліфікація
3. країни, які експортують продукти
4. умови роботи, що відповідають вимогам безпеки та гігієни
5. реформи аграрних систем
6. розумний період до і після пологів
7. відпустка з достатньою допомогою по соціальному забезпеченню
8. розумне обмеження робочого часу
9. праця рівної цінності
10. право на страйки

Translate into Ukrainian:

1. reduction of the stillbirth-rate

2. physical and mental health
3. infant mortality
4. paid employment of child labour
5. on the basis of capacity
6. secondary education
7. economic and social exploitation
8. epidemic, endemic and occupational diseases
9. industrial hygiene
10. primary education

Translate into English:

1. медичний догляд
2. гігієна зовнішнього середовища
3. професійно-технічна середня освіта
4. поступове запровадження безплатної освіти
5. сприяти роботі ООН по підтриманню миру
6. расові, етнічні та релігійні групи
7. сімейне походження
8. вища освіта
9. запобігання та лікування
10. встановлювати межі віку

Translate into Ukrainian:

1. legal guardians
2. implementation
3. convictions
4. fellowship
5. creative activity
6. conservation
7. lay down
8. construe
9. adopt
10. intensify

Translate into English:

1. задовільна система стипендій
2. практичне застосування
3. досягнення науки та культури
4. необхідний
5. постійно
6. заохочувати
7. елементарна освіта
8. результати наукового прогресу
9. наукове дослідження
10. мережа шкіл

ДОДАТОК 5

ПРИКЛАДИ ТЕКСТІВ ДЛЯ УСНОГО ПОСЛІДОВНОГО ПЕРЕКЛАДУ ТА ПЕРЕКЛАДУ З АРКУША

ТЕКСТ 1

Беручи до уваги, що визнання гідності, яка властива всім членам людської сім'ї, і рівних та невід'ємних їх прав є основою свободи, справедливості та загального миру;

Беручи до уваги, що зневажання і нехтування правами людини призвели до варварських актів, які обурюють совість людства, і що створення такого світу, в якому люди будуть мати свободу слова і переконань і будуть вільні від страху і нужди, проголошено як високе прагнення людей;

Беручи до уваги, що необхідно, щоб права людини охоронялися силою закону з метою забезпечення того, щоб людина не була змушена вдаватися як до останнього засобу до повстання проти тиранії і гноблення.

ТЕКСТ 2

Whereas it is essential to promote the development of friendly relations between nations,
Whereas the peoples of the United Nations have in the Charter reaffirmed their faith in fundamental human rights, in the dignity and worth of the human person and in the equal rights of men and women and have determined to promote social progress and better standards of life in larger freedom,

Whereas Member States have pledged themselves to achieve, in co-operation with the United Nations, the promotion of universal respect for and observance of human rights and fundamental freedoms,

Whereas a common understanding of these rights and freedoms is of the greatest importance for the full realization of this pledge.

ТЕКСТ 3

Всі держави-учасниці, які підписали Загальну Декларацію Прав Людини, зобов'язалися сприяти загальній повазі і додержанню прав людини і основних свобод як серед народів держав-членів, так і серед народів територій, що перебувають під їх юрисдикцією.

Стаття 1.

Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти в дусі братерства.

Стаття 2.

Кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження або іншого становища.

Крім того, не повинно проводитися ніякої дискримінації на основі політичного, економічного, правового або міжнародного статусу країни або території, до якої людина належить, незалежно від того, чи є ця територія незалежною, підопічною, несамоврядованою або як-небудь інакше обмеженою у своєму суверенітеті.

ТЕКСТ 4

Article 3.

Everyone has the inherent right to life, liberty and security of person, because all people are born free and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act in a spirit of brotherhood.

Article 4.

No one shall be subjected to slavery or servitude; slavery and the slave trade shall be prohibited in all their forms.

Article 5.

No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

Article 6.

Everyone has the right to recognition as a person before the law, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion, national or social origin or other status.

Article 7.

All are equal before the law and are entitled without any discrimination to equal protection of the law. All are entitled to equal protection against any discrimination in violation of this Declaration and against any incitement to such discrimination.

Article 8.

Everyone has the right to an effective remedy by the competent national tribunals for acts violating the fundamental rights granted him by the constitution or by law.

Article 9.

No one shall be subjected to arbitrary arrest, detention or exile. And no discrimination shall be made on the basis of political, jurisdictional or international status of the country to which a person belongs.

ТЕКСТ 5

Стаття 10.

Кожна людина має гарантоване право на справедливий та публічний розгляд справи компетентним, незалежним і безстороннім судом.

Стаття 11.

(1) Кожна людина має право на ефективне поновлення у правах національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом.

(2) Кожна людина має право на визнання її правосуб'єктності. Кожна людина, обвинувачена у вчиненні злочину, має право вважатися невинною доти, поки її винність не буде встановлена в законному порядку шляхом справедливого і прилюдного судового розгляду.

(3) Ніхто не може бути засуджений за злочин на підставі вчинення будь-якого діяння або за бездіяльність, які під час їх вчинення не становили злочину за національними законами або за міжнародним правом. Не може також накладатися покарання, тяжче від того, яке могло бути застосоване на час вчинення злочину.

Стаття 12.

1. Кожна людина має невід'ємне право на життя. Права та свободи людини є невід'ємними та непорушними. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя.

2. Ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від таких посягань.

TEXT 6

Article 13.

(1) Every person is guaranteed the right to freedom of movement and residence within the borders of each state, with the exception of cases established by law.

(2) Everyone has the right to leave any country, including his own, and to return to his country.

Article 14.

- (1) Everyone has the right to seek and to enjoy in other countries asylum from persecution.
- (2) This right may not be invoked in the case of prosecutions genuinely arising from non-political crimes or from acts contrary to the principles of the United Nations.
- (3) No State Party shall expel, return or extradite a person to another State where there are substantial grounds for believing that he would be in danger of being subjected to torture.

Article 15.

- (1) Everyone has the right to a nationality.
- (2) No one shall be arbitrarily deprived of his nationality nor denied the right to change his nationality.

Article 16.

- (1) Men and women of full age, without any limitation due to race, nationality or religion, have the right to marry and to found a family. They are entitled to equal rights as to marriage, during marriage and at its dissolution.
- (2) Marriage shall be entered into only with the free and full consent of the intending spouses.
- (3) The family is the natural and fundamental group unit of society and is entitled to protection by society and the State.
- (4) Every child shall be registered immediately after birth and shall have a name.
- (5) In the case of dissolution, provision shall be made for the necessary protection of any children.

ТЕКСТ 7

Стаття 17.

1. Кожна людина має право володіти, користуватися і розпоряджатися майном та результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.
2. Ніхто не може бути безпідставно позбавлений свого майна. Право приватної власності є непорушним.

Стаття 18.

Кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії; це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культи і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність.

Стаття 19.

Кожна людина має право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.

Стаття 20.

1. Кожна людина має право на свободу мирних зборів і асоціацій.
2. Ніхто не може бути примушений вступати до будь-якої асоціації.
3. Кожен має право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод. Обмеження щодо членства у політичних партіях встановлюються виключно законом.

TEXT 8

Article 21.

- (1) Everyone has the right to take part in the government of his country, directly or through freely chosen representatives. This right includes the freedom to elect and to be elected to

bodies of state power and bodies of local self-government.

(2) Every person has the right of equal access to public service in his country, and to service in bodies of local self-government.

(3) The will of the people shall be the basis of the authority of government; this will shall be expressed in periodic and genuine elections which shall be by universal and equal suffrage and shall be held by secret vote.

(4) Citizens have the right to take part in trade unions with the purpose of protecting their labour and socio-economic rights and interests. Trade unions are public organizations that unite citizens bound by common interests that accord with the nature of their professional activity. All trade unions have equal rights.

Article 22.

(1) Everyone, as a member of society, has the right to social security that includes the right to provision in cases of complete, partial, or temporary disability, the loss of the principal wage-earner, unemployment due to circumstances beyond their control and also in old age, and in other cases established by law.

ТЕКСТ 9

Стаття 1

1. Всі народи мають право на самовизначення. На підставі цього права вони вільно встановлюють свій політичний статус і вільно забезпечують свій економічний, соціальний і культурний розвиток.

2. Всі народи для досягнення своїх цілей можуть вільно розпоряджатися своїми природними багатствами і ресурсами без шкоди для будь-яких зобов'язань, що впливають з міжнародного економічного співробітництва, ґрунтованого на принципі взаємної вигоди, та з міжнародного права. Жоден народ ні в якому разі не може бути позбавлений належних йому засобів існування.

3. Всі держави, які беруть участь у цьому Пакті, в тому числі ті, що несуть відповідальність за управління несамоверхніми і підопічними територіями, повинні, відповідно до положень Статуту Організації Об'єднаних Націй, заохочувати здійснення права на самовизначення і поважати це право.

Стаття 3

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма громадянськими і політичними правами, передбаченими в цьому Пакті.

ТЕКСТ 10

Article 6

1. Every human being has the inherent right to life. This right shall be protected by law. No one shall be arbitrarily deprived of his life.

2. In countries which have not abolished the death penalty, sentence of death may be imposed only for the most serious crimes in accordance with the law in force at the time of the commission of the crime and not contrary to the provisions of the present Covenant and to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. This penalty can only be carried out pursuant to a final judgement rendered by a competent court.

3. When deprivation of life constitutes the crime of genocide, it is understood that nothing in this article shall authorize any State Party to the present Covenant to derogate in any way from any obligation assumed under the provisions of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide.

4. Anyone sentenced to death shall have the right to seek pardon or commutation of the sentence. Amnesty, pardon or commutation of the sentence of death may be granted in all cases.
5. Sentence of death shall not be imposed for crimes committed by persons below eighteen years of age and shall not be carried out on pregnant women.
6. Nothing in this article shall be invoked to delay or to prevent the abolition of capital punishment by any State Party to the present Covenant.

ТЕКСТ 11

Стаття 8

3. а) Нікого не можуть приневолювати до примусової чи обов'язкової праці;
- б) в тих країнах, де у вигляді покарання за злочин може призначатися позбавлення волі, пов'язане з каторжними роботами, пункт 3 (а) не вважається перешкодою для виконання каторжних робіт за вироком компетентного, безстороннього суду, що призначив таке покарання;
- с) терміном "примусова чи обов'язкова праця" в цьому пункті не охоплюється:
  - i) будь-яка не згадана в підпункті (б) робота чи служба, котру, як правило, повинна виконувати особа, що перебуває в ув'язненні на підставі законного розпорядження суду, або особа, умовно звільнена від такого ув'язнення;
  - ii) будь-яка служба військового характеру, а особливо в тих країнах, де визнається відмовлення від військової служби з моральних мотивів, будь-яка альтернативна, не військового характеру служба, передбачена законом для осіб, що відмовляються від військової служби з таких мотивів; держави-учасниці утримуються від призову будь-якої особи, яка не досягла 15-ти річного віку, на службу до своїх збройних сил;
  - iii) будь-яка служба, обов'язкова у випадках надзвичайного становища або лиха, що загрожують життю чи благополуччю населення;
  - iv) будь-яка робота чи служба, що входять до звичайних громадських обов'язків.

TEXT 12

Article 9

1. Everyone has the right to liberty and security of person. No one shall be subjected to arbitrary arrest or detention.
2. Anyone who is arrested shall be informed, at the time of arrest, of the reasons for his arrest and shall be promptly informed of any charges against him.
3. Anyone arrested or detained on a criminal charge shall be brought promptly before a judge to exercise judicial power and shall be entitled to trial within a reasonable time or to release.
4. Relatives of an arrested or detained person shall be informed immediately of his or her arrest or detention.
5. Anyone who is deprived of his liberty by arrest or detention shall be entitled to take proceedings before a court, in order that court may decide without delay on the lawfulness of his detention and order his release if the detention is not lawful.
6. Anyone who has been the victim of unlawful arrest shall have an enforceable right to fair and adequate compensation.

ТЕКСТ 13

Стаття 10

1. Всі особи, позбавлені волі, мають гарантоване право на справедливе та гуманне поводження.
2. а) Обвинувачені у випадках, коли немає виняткових обставин, поміщаються окремо від

засуджених, і їм надається окремий режим, що відповідає їх статусу незасуджених осіб.

б) обвинувачені неповнолітні відокремлюються від повнолітніх і в найкоротший строк доставляються до суду для винесення рішення.

Стаття 13

1. Іноземець, що законно перебуває на території будь-якої держави-учасниці цього Пакту, може бути висланий тільки на виконання рішення, винесеного відповідно до закону, і має право на подання доводів проти свого вислання та на перегляд своєї справи компетентною владою.
2. Якщо на території, що перебуває під юрисдикцією держави-учасниці, виявлено особу, яка підозрюється у вчиненні будь-якого злочину, і якщо така держава-учасниця не бажає видавати злочинця, то тоді ця держава-учасниця передає цю справу власним компетентним органам для судового переслідування.
3. Держави-учасниці вживають заходів для боротьби з незаконним переміщенням і неповерненням дітей із-за кордону.

ТЕКСТ 14

Article 14

1. All persons shall be equal before the courts. In the determination of any criminal charge against him, or of his rights and obligations in a suit at law, everyone shall be entitled to a fair and public hearing by a competent, independent, and impartial tribunal established by law. The press and the public may be excluded from a trial for reasons of morals, public order or national security in a democratic society, or when the interest of the private lives of the parties so requires, or to the extent strictly necessary in the opinion of the court in special circumstances where publicity would prejudice the interests of justice.
2. No one shall bear responsibility for acts that at the time they were committed, were not deemed by law to be an offence.
3. Everyone charged with a criminal offence shall have the right to be presumed innocent until proved guilty according to law.
4. After exhausting all domestic legal remedies, everyone has the right to appear for the protection of his or her rights and freedoms to the relevant international institutions or to the relevant bodies of international organizations.

ТЕКСТ 15

Права і свободи людини захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування і службових осіб. Всі особи є рівними перед судами і трибуналами. Кожен має право при розгляді будь-якого пред'явленого йому кримінального обвинувачення як мінімум на такі гарантії на основі цілковитої рівності:

- а) бути терміново і докладно повідомленим мовою, яку він розуміє, про характер і підставу пред'явленого йому обвинувачення;
- б) мати достатній час і можливості для підготовки свого захисту;
- с) спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї;
- д) захищати себе особисто або за посередництвом обраного ним захисника;
- е) допитувати свідків, які дають проти нього показання;
- ф) користуватися безплатною допомогою перекладача, якщо він не розуміє мови, використовуваної в суді, або не говорить цією мовою;
- г) не бути приневоленим до давання свідчень проти самого себе чи до визнання себе винним.

Кожний зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції та законів своєї країни, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності.

TEXT 16

Everyone has the right to security of person and protection by the state against violence or bodily harm, whether inflicted by government officials or by any individual group or institutions.

No one shall be liable to be tried or punished again for an offence for which he has already been finally convicted or acquitted in accordance with the law and penal procedure of each country.

Article 11

No one shall be imprisoned merely on the ground of inability to fulfill a contractual obligation.

Article 12

1. Everyone has the right to freedom of movement and residence within the borders of his country.

2. Everyone has the right to leave any country, including one's own and to return to one's country.

3. No one shall be arbitrarily deprived of the right to enter his own country.

4. No State Party shall expel, return, or extradite a person to another State where there are substantial grounds for believing that he would be in danger of being subjected to torture.

ТЕКСТ 17

Стаття 2

1. Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується в індивідуальному порядку і в порядку міжнародної допомоги та співробітництва, зокрема в економічній і технічній галузях, вжити в максимальних межах наявних ресурсів заходів для того, щоб забезпечити поступово повне здійснення визнаних у цьому Пакті прав усіма належними способами, включаючи, зокрема, вжиття законодавчих заходів.

2. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються гарантувати, що права, проголошені в цьому Пакті, здійснюватимуться без будь-якої дискримінації щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини.

3. Країни, що розвиваються, можуть з належним урахуванням прав людини і свого народного господарства визначати, в якій мірі вони гарантуватимуть визнані в цьому Пакті економічні права особам, котрі не є їх громадянами.

Стаття 3

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма економічними, соціальними і культурними правами, передбаченими в цьому Пакті.

TEXT 18

Article 4

The States Parties to the present Covenant recognize that, in the enjoyment of those rights provided by the State in conformity with the present Covenant, the State may subject such rights only to such limitations as are determined by law only in so far as this may be compatible with the nature of these rights and solely for the purpose of promoting the general welfare in a democratic society.

Article 5

1. Nothing in the present Covenant may be interpreted as implying for any State, group or person any right to engage in any activity or to perform any act aimed at the destruction of any of the rights or freedoms recognized herein, or at their limitation to a greater extent than is provided for in the present Covenant.
2. No restriction upon or derogation from any of the fundamental human rights recognized or existing in any country in virtue of law, conventions, regulations or custom shall be admitted on the pretext that the present Covenant does not recognize such rights or that it recognizes them to a lesser extent.

ТЕКСТ 19

Стаття 6

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на працю, яку вона вільно обирає або на яку вона вільно погоджується. Це право охороняється законом.
2. Заходи, яких повинні вжити держави-учасниці цього Пакту з метою повного здійснення цього права, включають програми професійно-технічного навчання і підготовки, а також методи досягнення повної та продуктивної зайнятості.

Стаття 7

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожного на справедливі і сприятливі умови праці, включаючи, зокрема:

- а) винагороду, що забезпечувала б як мінімум усім трудящим:
  - i) справедливую зарплату і рівну винагороду за працю рівної цінності без будь-якої різниці, причому, зокрема, жінкам повинні гарантуватись умови праці, не гірші від тих, якими користуються чоловіки, з рівною платою за рівну працю;
  - ii) задовільне існування для них самих та їхніх сімей відповідно до постанов цього Пакту;
- б) умови роботи, що відповідають вимогам безпеки та гігієни;
- с) однакову для всіх можливість просування по роботі на відповідні більш високі ступені виключно на підставі трудового стажу і кваліфікації.
- д) Право на охорону здоров'я та безпечні умови праці.

ТЕКСТ 20

Article 8

1. The States Parties to the present Covenant undertake to ensure:
  - (a) The right of everyone to form trade unions and join the trade union of his choice, subject only to the rules of the organization concerned, for the promotion and protection of his economic and social interests.
  - (b) The right of trade unions to establish national federations or confederations and the right of the latter to form or join international trade-union organizations;
  - (c) The right of trade unions to function freely subject to no limitations other than those prescribed by law and which are necessary in a democratic society in the interests of national security or public order or for the protection of the rights and freedoms of others;
  - (d) Trade unions are public organizations. The establishment and activity of public associations are prohibited if their programme goals or actions are aimed at the change of the constitutional order by violent means, the violation of the sovereignty and territorial indivisibility of the State, the propaganda of war and of violence.
  - (e) No restrictions may be placed on the exercise of this right other than those prescribed by law and which are necessary in a democratic society in the interests of national security or public order or for the protection of the rights and freedoms of others.

ТЕКСТ 21

Стаття 9

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування, зокрема при виході на пенсію, безробітті, хворобі, інвалідності, по старості та в інших випадках втрати працездатності.

Стаття 10

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають, що:

1. Сім'я, яка є природним і основним осередком суспільства, повинні надаватися по можливості якнайширша охорона і допомога, особливо при її утворенні і поки на її відповідальності лежить турбота про несамотійних дітей та їх виховання. Шлюб повинен укладатися за вільною згодою тих, хто одружується.
2. Особлива охорона повинна надаватися матерям протягом розумного періоду до і після пологів. Протягом цього періоду працюючим матерям повинна надаватися оплачувана відпустка або відпустка з достатньою допомогою по соціальному забезпеченню, без втрати попереднього місця роботи, стажу роботи або соціальної допомоги.
3. Додаткові соціальні послуги повинні надаватися батькам, щоб дозволити поєднувати їм виконання сімейних обов'язків із трудовою діяльністю та участю в громадському житті, зокрема шляхом створення і розширення мережі закладів для догляду за дітьми.

TEXT 22

Article 11

1. Everyone has the right to a standard of living sufficient for himself or herself and his or her family that includes adequate nutrition, clothing, and housing. The States Parties shall recognize the essential importance of international co-operation.
2. The States Parties to the present Covenant, recognizing the fundamental right of everyone to be free from hunger, shall take, individually and through international co-operation, the measures, including specific programmes, which are needed:
  - (a) To improve methods of production, conservation and distribution of food by making full use of technical and scientific knowledge, by disseminating knowledge of the principles of nutrition and by developing or reforming agrarian systems in such a way as to achieve the most efficient development and utilization of natural resources;
  - (b) Taking into account the problems of both food-importing and food-exporting countries, to ensure an equitable distribution of world food supplies in relation to need.
3. Pensions and other types of social payments and assistance shall ensure a standard of living not lower than the minimum living standard established by law.
4. Everyone is guaranteed the right of free access to information about the environmental situation, the quality of food and consumer goods.

ТЕКСТ 23

Стаття 12

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я.
2. Заходи, яких повинні вжити держави-учасниці цього Пакту для здійснення цього права, включають ті, які є необхідними для:
  - а) поліпшення всіх аспектів гігієни зовнішнього середовища і гігієни праці в промисловості;
  - б) запобігання і лікування епідемічних, ендемічних, професійних та інших хвороб і боротьби з ними;

- с) створення умов, які б забезпечували всім медичну допомогу і медичний догляд у разі хвороби;
  - д) розвиток лікувальних закладів;
  - е) розвиток фізичної культури і спорту;
  - ф) розвиток медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм.
3. Особливих заходів охорони і допомоги має вживатися щодо всіх дітей і підлітків без будь-якої дискримінації за ознакою сімейного походження чи за іншою ознакою. Дітей і підлітків має бути захищено від економічної і соціальної експлуатації, фізичного і психологічного насильства, образи чи зловживань, включаючи сексуальні зловживання.
4. Діти рівні у своїх правах, незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Держава заохочує і підтримує благодійницьку діяльність на користь дітей.

TEXT 24

Article 13

1. The States Parties to the present Covenant recognize the right of everyone to education. They agree that education shall be directed to the full development of the human personality and the sense of its dignity, and shall strengthen the respect for human rights and fundamental freedoms. They further agree that education shall enable all persons to participate effectively in a free society, promote understanding, tolerance and friendship among all nations and all racial, ethnic or religious groups, and further the activities of the United Nations for the maintenance of peace.
2. The States-Parties to the present Covenant shall take all necessary steps to ensure:
- a) the accessible pre-school, complete general secondary, vocational and higher education in educational establishments;
  - b) the development of pre-school, complete general secondary, extra-curricular, vocational, higher and post-graduate education, various forms of instruction;
  - c) the provision of state scholarships and privileges to pupils and students;
  - d) higher education shall be accessible to all on a competitive basis.
3. Everyone is guaranteed the freedom of literary, artistic, scientific, and technical creativity, protection of intellectual property, copyrights, moral and material interests that arise with regard to various types of intellectual activity. Cultural heritage is protected by law.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение : [учеб. пособие для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. заведений] / Алексеева И. С. – СПб. : Филологический факультет СПбГУ; М. : Академия, 2004. – 352 с.
2. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика : [учеб. пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей] / Алексеева И. С. – СПб. : Союз, 2004. – 288 с.
3. Ганічева Т. В. Усний двосторонній переклад: Міжнародні документи у галузі прав людини : [посіб. для студентів ВНЗ за спеціальністю „Переклад” (англійська мова)] / Ганічева Т. В. – Харків : ХНУРЕ, 2007. – 276 с.
4. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні тріднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / Карабан В. І. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 576 с.
5. Міжнародне право : [навч. посіб.] / За ред. М. В. Буроменського. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 336 с.
6. Переклад англійської громадсько-політичної літератури. Міжнародні угоди у галузі прав людини : [навч. посібник] / Черноватий Л. М., Карабан В. І., Ганічева Т. В., Ліпко І. П. / [за ред. Л. М. Черноватого і В. І. Карабана]. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 272 с.
7. Програма контролю теоретичної і практичної підготовки студентів та методичні рекомендації до самостійної роботи студентів з перекладознавчих дисциплін і порівняльної типології / [Уклад. І. В. Корунець, С. Є. Максимов]. – К. : Ленвіт, 2004. – 94 с.
8. Робоча програма з курсу теорії та практики перекладу з англійської мови для студентів англійського перекладацького відділення / [Уклад. Л. М. Черноватий]. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2005. – 86 с.
9. Халеева И. И. Основы теории обучения пониманию иноязычной речи (подготовка переводчиков) / Халеева И. И. – М. : Высш. шк, 1989. – 236 с.
10. Черкес М. Ю. Міжнародне право : [навч. посіб.] / Черкес М. Ю. – Одеса : Юридична література, 2004. – 384 с.
11. Шляхтун П. П. Конституційне право: словник термінів / Шляхтун П. П. – К. : Либідь, 2005. – 568 с.
12. Newmark P. More Paragraphs on Translation / Newmark P. – Clevedon : Multilingual Matters, Ltd., 1998. – 226 p.
13. Reiss K. Ibersetzungstheorien und ihre Relevanz fur die Praxis / K. Reiss // Lebende Sprachen. – 1996. – № 1. – S. 1-12.
14. Snell-Hornby M. Translation Studies. An Integrated Approach / Snell-Hornby M. – Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1992. – 166 p.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕКСТІВ МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТІВ У ГАЛУЗІ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	5
СИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ НАВЧАННЯ УСНОГО ДВОСТОРОННЬОГО ПЕРЕКЛАДУ.....	12
САМОСТІЙНА РОБОТА.....	29
ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПЕРЕКЛАДУ.....	30
ВИСНОВКИ.....	32
ДОДАТКИ.....	
<i>ДОДАТОК 1</i>	
Рис. 1. Схема способів перекладу.....	35
<i>ДОДАТОК 2</i>	
Приклади контрольних робіт.....	36
<i>ДОДАТОК 3</i>	
Тест на розпізнавання перекладацьких прийомів.....	48
<i>ДОДАТОК 4</i>	
Приклади словникових диктантів.....	50
<i>ДОДАТОК 5</i>	
Приклади текстів для усного послідовного перекладу та перекладу з аркуша.....	56
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	66

Навчальне видання

Ганічева Тетяна Вікторівна

*Методичні рекомендації
для забезпечення курсу двостороннього
громадсько-політичного перекладу
(англійська та українська мови)
на IV-V курсах перекладацького відділення
(галузь: Міжнародні угоди із забезпечення прав людини)*

Відповідальний за випуск *І. В. Тепляков*

Коректор *О. В. Гавриленко*

Формат 60×84/16. Умов. друк. арк. 5,46. Наклад 75 прим. Зам.

Видавець і виготовлювач

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

61077, м. Харків, пл. Свободи, 4.